

Artykuły

KACPER GÓRNIAK

EWOLUCJA PRZEDAWNIEŃ W PRAWIE FRANCUSKIM

1. WPROWADZENIE

Przedawnienie w prawie francuskim jest instytucją stabilną. Code civil w pierwotnym brzmieniu z 1804 r.¹ utrwalił rozwiązania przyjmowane wcześniej w systemach prawnych (krajowym i lokalnych) *ancien régime* (art. 2219–2227 i art. 2242–2281 CC z 1804 r.). Następnie regulacja ta — uzupełniana wieloma przepisami szczegółowymi — nie ulegała zasadniczym zmianom. Dopiero w 2008 r. przeprowadzono reformę przedawnienia na podstawie ustawy z dnia 17 czerwca 2008 r. o reformie przedawnienia w sprawach cywilnych². Wprowadzono w niej pewne zmiany i nowe rozwiązania, ale w większości skodyfikowano jedynie wcześniejsze ustalenia orzecznictwa i doktryny. Taki stan rzeczy uzasadnia przedstawienie stanowiska prawa francuskiego co do przedawnienia w perspektywie dynamicznej. Należy ukazać jego ewolucję oraz źródła i przyczyny rozwiązań obowiązujących współcześnie. Taka perspektywa — zamiast prostej i statycznej prezentacji obecnego stanu prawnego — może też być bardziej przydatna dla prac kodyfikacyjnych w Polsce.

Zacniemy zatem od prezentacji stanu prawnego sprzed uchwalenia ustawy z 17 czerwca 2008 r. Następnie przyjrzymy się założeniom i racjom towarzyszącym przeprowadzeniu reformy. W ostatniej kolejności przedsta-

¹ Dalej: CC z 1804 r.

² Loi n° 2008–561 du 17 juin 2008 portant réforme de la prescription en matière civile, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000019013696>; dalej: ustawa z 17 VI 2008 r.

wimy aktualną regulację przedawnienia w prawie francuskim, która obowiązuje po wejściu w życie ustawy z 17 czerwca 2008 r. (art. 2219–2254 Code civil w obecnym brzmieniu)³.

2. PRZEDAWNIEŃ W PRZEPISACH KODEKSU CYWILNEGO W PIERWOTNYM BRZMIENIU

Regulacja przedawnienia przyjęta we francuskim kodeksie cywilnym odpowiadała ustaleniom nauki okresu *ancien régime*⁴. To w regulacjach i zwyczajach tego okresu (niekiedy wręcz ordonansach królewskich sięgających XVI w.) znajdują się źródła wielu rozwiązań przyjętych w kodeksie⁵.

2.1. PRZEDAWNIEŃ UMARZAJĄCE A PRZEDAWNIEŃ NABYWCZE

Charakterystyczną cechą francuskiej regulacji było objęcie przedawnienia umarzającego (*prescription extinctive*) i przedawnienia nabywczego, czyli zasiedzenia (*prescription acquisitive* lub *usucapion*), jednym terminem (*prescription*), jedną definicją i wspólną regulacją. Jak stanowił art. 2219 CC z 1804 r., przedawnienie (*prescription*) jest sposobem nabycia lub uwolnienia się na skutek upływu czasu i pod warunkiem spełnienia przesłanek przewidzianych w ustawie. Teoretycznym uzasadnieniem takiego rozwiązania było zestawienie ze sobą skutków zasiedzenia i przedawnienia. Uważano, że tak jak przedawnienie nabywcze prowadzi do wygaśnięcia własności (lub ograniczonego prawa rzeczowego) po stronie dotychczasowego właściciela i uzyskanie jej przez posiadacza (czyli do zasiedzenia), tak również przedawnienie umarzające prowadzi do tego, że wierzyciel traci swoją wierzytelność, a dłużnik ją nabywa, po czym wygasa ona na skutek konfuzji (co ma skutki tożsame z zasiedzeniem wierzytelności)⁶.

Wspólnie dla przedawnienia umarzającego i nabywczego były uregulowane takie kwestie, jak podstawowy (trzydziestoletni) termin przedawnienia

³ Dalej: CC.

⁴ Pokażemy to na przykładzie jej najbardziej uznanych przedstawicieli — François Bourjona i Roberta Josepha Pothiera.

⁵ Przy tłumaczeniu przepisów francuskiego kodeksu cywilnego w pierwotnym brzmieniu korzystałem z tłumaczenia przygotowanego w 1929 r. przez zespół J. J. Litaurea (jako redaktora), J. Fidera, B. Maliniaka i W. Przedpełskiego (*Prawo cywilne obowiązujące na obszarze b. Królestwa Kongresowego*, red. J. J. Litauer, Warszawa 1929).

⁶ F. Zénati, S. Fournier, *Essai d'une théorie unitaire de la prescription*, „Revue Trimestrielle de Droit Civil” 1996, nr 2, s. 339.

(art. 2262 CC z 1804 r.), sposób jego liczenia (art. 2260–2261 CC z 1804 r.), przerwanie przedawnienia (art. 2242–2250 CC z 1804 r.), zawieszenie przedawnienia (art. 2251–2259 CC z 1804 r.), możliwość zrzeczenia się przedawnienia (art. 2220–2222 CC z 1804 r.) i skutki przedawnienia (art. 2223–2225 CC z 1804 r.). Odrębnie dla zasiedzenia uregulowano zagadnienia związane z przesłanką posiadania rzeczy (art. 2228–2241 CC z 1804 r.) — aktualną tylko w odniesieniu do zasiedzenia — oraz skrócony termin zasiedzenia (dwudziestoletni lub dziesięcioletni) obowiązujący w razie istnienia dobrej wiary i tytułu prawnego nabycia (art. 2265–2270 CC z 1804 r.). W ramach przedawnienia umarzającego osobną regulacją objęto szczególne (krótsze) rodzaje przedawnienia (art. 2271–2277 CC z 1804 r.).

Połączenie przedawnienia i zasiedzenia w jedną instytucję było obce klasycznemu prawu rzymskiemu, a pojawiło się dopiero w kompilacji justyniańskiej (C. 7, 31, 1; C. 7, 39, 3). Stąd przejęto je do prawa francuskiego (a także na przykład austriackiego — zob. § 1451 ABGB i n.)⁷. Jedność obu instytucji gruntownej krytyce poddał Fryderyk Karol von Savigny, który nie dostrzegł w nich żadnych cech wspólnych poza tym, że przesłanką ich zastosowania jest upływ czasu (co jednak cechuje znacznie większą liczbę instytucji, na przykład terminy umowne); uważał, że pewne podobieństwa dotyczące na przykład reguł dotyczących biegu terminu powinny być załatwione przez analogiczne stosowanie przepisów, a nie objęcie wspólną nazwą instytucji tak dalece od siebie różnych, że jedna powoduje nabycie prawa, a druga jego utratę⁸. Stanowisko to ukształtowało niemiecką regulację przedawnienia⁹ (a przez to także — między innymi — szwajcarską i polską).

Od strony praktycznej jedność instytucji przedawnienia i zasiedzenia w prawie francuskim nie była szczególnie respektowana. Oba rodzaje przedawnienia — umarzające i nabywcze (zasiedzenie) — od początku były przedmiotem odrębnych wykładów. Zarówno przed uchwaleniem kodeksu¹⁰,

⁷ Zob. bliżej J. Carbonnier, *Droit civil*, t. II, *Les biens. Les obligations*, Paris 2004, s. 2519; T. Giaro, *Posiadanie i prawo rzeczowe*, w: W. Dajczak, T. Giaro, F. Longchamps de Bérier, *Prawo rzymskie. U podstaw prawa prywatnego*, Warszawa 2018, s. 423–424.

⁸ F. C. von Savigny, *System des heutigen Römischen Recht*, t. 4, Berlin 1841, s. 297–318. Koncepcję tę popiera współcześnie R. Zimmermann, *Comparative Foundations of a European Law of Set-Off and Prescription*, Cambridge 2002, s. 69–70.

⁹ H. G. Hermann, *Verjährung*, w: *Historisch-kritischer Kommentar zum BGB*, t. I, *Allgemeiner Teil. §§ 1-240*, red. M. Schmoekkel, J. Rückert, R. Zimmermann, Tübingen 2003, s. 998–1000.

¹⁰ Por. R. J. Pothier, *Traité des obligations*, t. 2, w: *Oeuvres de Pothier*, Paris 1821, s. 147–182 (o przedawnieniu) i R. J. Pothier, *Traité de la prescription*, w: *Oeuvres de Pothier*, t. 8, Paris 1825, s. 389–524 (o zasiedzeniu); F. Bourjon, *Le droit commun de la*

jak i w okresie jego obowiązywania¹¹ nauka prawa konsekwentnie badała te instytucje z osobna.

2.2. PRZEDAWNIEŃ PRESUMPCYJNE

Inną cechą szczególną francuskiej regulacji przedawnienia było odróżnienie od siebie dwóch typów przedawnienia (umarzającego): zwyczajnego (*prescription ordinaire*) i presumpcyjnego (*prescription présomptive*). To ostatnie — zwane także krótkim przedawnieniem — normowały art. 2271–2278 CC z 1804 r. Przedawnienie presumpcyjne wyróżniało się tym, że na skutek jego upływu powstawało jedynie służące dłużnikowi domniemanie, że świadczenie zostało spełnione (domniemanie zapłaty, ponieważ chodziło zawsze o świadczenia pieniężne). Domniemanie to mogło zostać wzruszone, ale nie jakimkolwiek dowodem, ale jedynie w drodze przysięgi. Zgodnie z art. 2275 CC z 1804 r. wierzyciel mógł przeciwstawić się zarzutowi przedawnienia, żądając, by dłużnik złożył przysięgę¹² na okoliczność spełnienia świadczenia (to znaczy powinien on być przysięg: „spełniłem świadczenie”). Brak złożenia przysięgi o takiej treści powodował, że dłużnik nie mógł powołać się na przedawnienie, co przełamywało jego skutki¹³. W orzecznictwie na równi z odmową złożenia przysięgi traktowano także stwierdzenia dłużnika, z których wynikało, że nie spełnił świadczenia już to bezpośrednio (na przykład uznanie długu), już to pośrednio (na przykład potrącenie)¹⁴. Dalszą cechą przedawnienia presumpcyjnego było to, że w razie jego przerwania (na skutek uznania długu lub pozwania dłużnika) następowało wy-

France et la coutume de Paris, t. 2, Paris 1747, s. 454–470 (o przedawnieniu) i F. B o u r j o n, *Le droit commun de la France et la coutume de Paris*, t. 1, Paris 1770, s. 1083–1094.

¹¹ Por. J. A u b r y, G. R a u, *Cours de droit civil français d'après la méthode de Zachariae*, t. II, Paris 1897, s. 528–574 (o zasiedzeniu) i J. A u b r y, G. R a u, *Cours de droit civil français d'après la méthode de Zachariae*, t. XII, Paris 1922, s. 475–558 (o przedawnieniu); por. M. P l a n i o l, *Traité élémentaire de droit civil* (revu et complété par G. Ripert, J. Boulagner), t. II, *Obligations — Contrats — Sûretés réelles*, Paris 1947, s. 656–679 (o przedawnieniu) i M. P l a n i o l, *Traité élémentaire de droit civil* (revu et complété par G. Ripert, J. Boulagner), t. I, *Principes généraux — Personnes — Biens*, Paris 1948, s. 1027–1052 (o zasiedzeniu); J. C a r b o n n i e r, [przyp. 7], s. 2512–2524 (o przedawnieniu) i s. 1814–1829 (o zasiedzeniu).

¹² Przysięga (*le serment*) jest jednym ze środków dowodowych przewidzianych w prawie francuskim (zob. art. 1357 i n. CC).

¹³ J. A u b r y, G. R a u, *Cours de droit civil...*, t. XII, [przyp. 11], s. 562–564; M. P l a n i o l, *Traité élémentaire...*, t. II, [przyp. 11], s. 674–675; J. C a r b o n n i e r, [przyp. 7], s. 2518.

¹⁴ M. P l a n i o l, *Traité élémentaire...*, t. II, [przyp. 11], s. 675; J. C a r b o n n i e r, [przyp. 7], s. 2516–2518.

gaśnięcie tego przedawnienia, a skarga zaczynała podlegać przedawnieniu zwyczajnemu z ogólnym terminem trzydziestoletnim¹⁵. Przedawnienie presumpcyjne obejmowało skargi wymienione w art. 2271–2273 CC z 1804 r., wynosząc:

– dwa lata (skarga pełnomocnika procesowego o wynagrodzenie lub zwrot wydatków — art. 2273 CC z 1804 r.; skargi lekarzy, chirurgów, dentystów, położnych i aptekarzy o zapłatę za wizyty, operacje lub lekarstwa — art. 2272 akapit 3 CC z 1804 r.; skargi kupców o zapłatę za towary sprzedane osobom niebędącym kupcami — art. 2272 ust. 4 CC z 1804 r.);

– rok (skargi nauczycieli biorących uczniów na nauki i zamieszkanie o zapłatę — art. 2272 akapit 2 CC z 1804 r.);

– sześć miesięcy (skargi nauczycieli sztuki i nauk o zapłatę za naukę; skargi hotelarzy i restauratorów o zapłatę za nocleg lub wyżywienie — art. 2271 CC z 1804 r.).

Zarówno co do konstrukcji prawnej, jak i katalogu skarg nim objętych przedawnienie presumpcyjne (krótkie) pochodziło z okresu *ancien régime*. Twórcy kodeksu cywilnego zadekretowali obowiązujące wcześniej rozwiązania, które obowiązywały na mocy ordonansów królewskich, między innymi art. 6–8 ordonansu Ludwika XII z 1510 r.; art. 7–8 tytułu I ordonansu Ludwika XIV z 1673 r. o handlu lądowym (tzw. kodeks Savary’ego), a także spisów prawa zwyczajowego (art. 125–127 Coutume de Paris; art. 265–266 Coutume d’Orleans)¹⁶.

Poza szczególnym przypadkiem przedawnienia presumpcyjnego (krótkiego), konstrukcja i skutki przedawnienia były w prawie francuskim jednolite, tworząc tzw. przedawnienie zwyczajne (*prescription ordinaire*). Dalsza analiza poświęcona jest wyłącznie przedawnieniu zwyczajnemu.

2.3. PRZEDMIOT, KONSTRUKCJA I SKUTKI PRZEDAWNIENTA

Ustawa za przedmiot przedawnienia (umarzającego) uznawała w zasadzie skargi (*les actions*) (por. art. 2262 CC z 1804 r.). Potrzebne jest więc wyjaśnienie tego pojęcia. Skarga (*action en justice*) jest uprawnieniem do tego, by dochodzić ochrony swojego prawa przed sądem¹⁷, czy też — szerzej — by

¹⁵ M. P l a n i o l, *Traité élémentaire...*, t. II, [przyp. 11], s. 673.

¹⁶ M. P l a n i o l, *Traité élémentaire...*, t. II, [przyp. 11], s. 674; J. C a r b o n n i e r, [przyp. 7], s. 2519. Dawne rozwiązania omówił szeroko R. J. P o t h i e r, *Traité des obligations*, [przyp. 10], s. 172–174.

¹⁷ H. C a p i t a n t, *Wstęp do nauki prawa cywilnego*, przekł. S. Tylbor, Warszawa–Kraków 1938, s. 125; M. P l a n i o l, *Traité élémentaire...*, t. I, [przyp. 11], s. 160.

wykorzystać aparat państwa w celu ochrony swojego prawa¹⁸. Nauka francuska nie posługuje się pojęciem roszczenia, a pozostaje przy rzymskim — procesowym, a nie materialnoprawnym — pojęciu skargi (*actio*)¹⁹. Przyczyną takiego stanu jest to, że francuski kodeks cywilny powstał jeszcze przed pojawieniem się w 1856 r. słynnej pracy Bernharda Windscheida²⁰, w której oderwano pojęcie skargi jako uprawnienia procesowego (niem. *Klage*) od roszczenia jako uprawnienia materialnoprawnego (niem. *Anspruch*). Charakterystyczne dla prawa rzymskiego myślenie skargowe — zarzucone w Niemczech pod wpływem B. Windscheida (co znalazło wyraz w definicji roszczenia z § 194 ust. 1 BGB i wpłynęło na naukę i kodeksy innych krajów, między innymi Polski) — we Francji trwa więc nadal²¹. Skarga — według nauki francuskiej — różni się od prawa, które ochrania (na przykład własności lub wierzytelności). Zazwyczaj towarzyszy ona prawu, ale nie jest tak zawsze. Właśnie wtedy, gdy skarga wygasa na skutek przedawnienia, prawo, które ona chroniła, pozostaje bez skargi, co sprawia, że nie podlega ono ochronie państwowej²². Prawo chronione przez skargę jest prawem podmiotowym prywatnym, podczas gdy sama skarga jest uprawnieniem z zakresu prawa publicznego²³.

Przedawnieniu podlegały wszelkie skargi, zarówno rzeczowe, jak i osobiste (art. 2262 CC z 1804 r.). Przez skargi rzeczowe rozumie się takie, które służą ochronie prawa bezwzględne (na przykład własności, własności intelektualnej), a przez skargi osobiste — takie, które służą ochronie prawa względne, czyli wierzytelności²⁴. W literaturze i orzecznictwie wyróżniało się jedynie — negatywnie — skargi, które nie podlegały przedawnieniu (umarzającym). Dotyczyło to, po pierwsze, skarg chroniących stan cywilny (*action d'état*), czyli dotyczących narodowości, sytuacji ro-

¹⁸ J. Carbonnier, *Droit civil*, t. I, *Introduction. Les personnes. La famille, l'enfant, le couple*, Paris 2004, s. 360–361.

¹⁹ Zgodnie ze słynną definicją Celsusa (D. 44, 7, 51), według której skarga jest niczym innym, jak prawem sądowego dochodzenia tego, co się komuś należy (*nihil aliud est actio quam ius quod sibi debeatur iudicio persequendi*).

²⁰ B. Windscheid, *Die Actio des römischen Civilrechts vom Standpunkte des heutigen Rechts*, Düsseldorf 1856.

²¹ Zob. E. Waśkowski, *Uprawnienie, roszczenie, żądanie, skarga (Przyczynek do analizy zasadniczych pojęć cywilistycznych)*, „Przegląd Prawa i Administracji” 1925, s. 423–424; H. G. Hermann, [przyp. 9], s. 1009–1010.

²² H. Capitant, [przyp. 17], s. 125–126; M. Planiol, *Traité élémentaire...*, t. I, [przyp. 11], s. 160.

²³ J. Carbonnier, [przyp. 18], s. 368–369.

²⁴ H. Capitant, [przyp. 17], s. 126; M. Planiol, *Traité élémentaire...*, t. I, [przyp. 11], s. 156–157.

dzinnej i zdolności do działań prawnych²⁵. Po drugie, nie podlegały przedawnieniu skargi windykacyjne i negatoryjne chroniące prawo własności (zarówno ruchomości, jak i nieruchomości). Wynikało to z uznania, że własność jest prawem wiecznym, które nie może gasnąć na skutek jego nieużywania. Ponadto, funkcję podobną do przedawnienia na tle własności pełniło zasiedzenie (przedawnienie nabywcze)²⁶. Po trzecie, nie ulegały przedawnieniu skargi o dział (rzeczy lub majątku objętego wspólnością), rozgraniczenie nieruchomości lub nabycie współwłasności muru rozdzielającego nieruchomości (w rozumieniu art. 653 CC z 1804 r.). Skargi te mają podobną funkcję, jak skarga windykacyjna²⁷.

W pojęciu skargi — podlegającej przedawnieniu — mieściły się także uprawnienia, które w polskim systemie prawnym kojarzymy raczej z uprawnieniami prawo kształtującymi²⁸. Chodzi o skargi, których wytoczenie i uwzględnienie przez sąd kształtuje treść stosunku cywilnoprawnego między stronami. Prawo francuskie w zasadzie nie posługiwało się uprawnieniami, które podmioty mogłyby wykonywać bez wystąpienia na drogę sądową. Nie pozwalało — na przykład — wzruszyć umowy w drodze jednostronnej czynności prawnej (jak czyni to ustawodawstwo niemieckie, a w ślad za nim polskie), lecz wymagało zaskarżenia czynności prawnej do sądu²⁹. Nie posługiwało się także figurą odstąpienia od umowy (pomijając odstąpienie umowne i przewidziane w prawie unijnym), a zamiast tego przyznawało skargę o rozwiązanie umowy z powodu jej niewykonania (art. 1184 CC z 1804 r.), sprowadzając ją zresztą do uzupełniającego wolę stron wyrażoną w umowie warunku rozwiązującego. Tego rodzaju skargi ulegały przedawnieniu. Dotyczyło to, na przykład, skargi o unieważnienie lub rozwiązanie umowy (art. 1304 CC z 1804 r.)³⁰; skargi o odwołanie darowizny z powodu rażącej niewdzięczności (art. 957 CC z 1804 r.)³¹; skargi o unieważnienie aktów z zakresu spółek handlowych (na przykład art. L. 210-7, L. 223-23, L. 225-42, L. 225-90 C. comm.)³²; skargi o rozwiązanie umowy z powodu

²⁵ M. Planiol, *Traité élémentaire...*, t. I, [przyp. 11], s. 182–189; F. Terré, P. Simler, Y. Lequette, *Droit civil. Les obligations*, Paris 2005, s. 1389.

²⁶ F. Terré, P. Simler, Y. Lequette, [przyp. 25], s. 1389–1390; co do ruchomości zob. wyrok Cour de Cassation, *Chambre civile 1re*, z 2 VI 1993 r., n° 90–21982, 91–10429, 91–10971, 91–12013, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?oldAction=rechJuriJudi&idTexte=JURITEXT000007030851>.

²⁷ F. Terré, P. Simler, Y. Lequette, [przyp. 25], s. 1390.

²⁸ H. Capitant, [przyp. 17], s. 126

²⁹ M. Planiol, *Traité élémentaire...*, t. II, [przyp. 11], s. 282.

³⁰ M. Planiol, *Traité élémentaire...*, t. II, [przyp. 11], s. 283.

³¹ Zob. F. Terré, P. Simler, Y. Lequette, [przyp. 25], s. 1397–1398.

³² Zob. F. Terré, P. Simler, Y. Lequette, [przyp. 25], s. 1397–1398.

jej niewykonania (art. 1184 CC z 1804 r.)³³. Niektóre z tego rodzaju skarg mogą być jednak ograniczone terminem prekluzyjnym (zob. pkt 2.8).

Nie podlegały przedawnieniu zarzuty (w tym zarzut przedawnienia), jakkolwiek ich podniesienie byłoby nieskuteczne, gdyby prawo, z którego zarzut jest wywodzony, wygasło na skutek prekluzji³⁴.

Przedawnienie nie ograniczało się jedynie do skarg chroniących prawa prywatne. W orzecznictwie Rady Stanu (Conseil d'État) uznano, że przepisy kodeksu cywilnego o przedawnieniu należy stosować także do skarg z zakresu prawa publicznego (nieobjętych żadną szczególną regulacją przedawnienia)³⁵.

Wyróżniono następujące konsekwencje upływu przedawnienia. Naprzód, miało ono efekt umarzający (*effet extinctif*), zwany także zwalniającym (*effet libérateur*). Od dawna jednak toczył się spór o to, jak to pojęcie należy rozumieć. Zgodnie z tradycyjnym poglądem, sięgającym jeszcze okresu *ancien régime*, przedawnienie powoduje jedynie wygaśnięcie skargi (koncepcja procesowa — *thèse processualiste*). Jego wynikiem jest pozabawienie wierzyciela ochrony prawnej w procesie. Zobowiązanie między dłużnikiem i wierzycielem (lub — rzadziej — prawo bezwzględne) trwa nadal w zasadniczo niezmienionej treści, tyle że nie towarzyszy mu już skarga rozumiana jako możliwość wykorzystania środków przymusu państwowego w celu ochrony prawa (zobowiązanie nazywa się wówczas naturalnym). W świetle takiej koncepcji łatwo wyjaśnić, dlaczego dłużnik nie może żądać zwrotu świadczenia spełnionego po upływie przedawnienia³⁶. Pozostaje on zobowiązany do spełnienia świadczenia, a wierzyciel nie ma jedynie środka, by go do tego przymusić. Spełniając świadczenie, wykonuje on (istniejące zobowiązanie), a nie — na przykład — dokonuje darowizny³⁷. Na tle koncepcji procesowej przedawnienia trudniej jednak uzasadnić, dlaczego przedawnienie miałoby działać również przeciwko wierzycielowi, który egzekwuje swój obowiązek inaczej niż w drodze skargi (na przykład przez potrącenie)³⁸. Według alternatywnego zapatrywania przedawnienie powoduje nie tylko wygaśnięcie skargi, lecz także samego prawa, które ona ochra-

³³ Wyrok Cour de Cassation, Chambre commerciale, z 29 VI 2010 r., n° 09–14603, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?idTexte=JURITEXT000022430766>.

³⁴ F. Terré, P. Simler, Y. Lequette, [przyp. 25], s. 1388.

³⁵ Conseil d'État, 30 mars 1990, n° 57018, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriAdmin.do?idTexte=CETATEXT000007756934>.

³⁶ R. J. Pothier, *Traité des obligations*, [przyp. 10], s. 148–149; M. Planiol, *Traité élémentaire...*, t. II, [przyp. 11], s. 664–665; J. Carbonnier, [przyp. 7], s. 2516.

³⁷ M. Planiol, *Traité élémentaire...*, t. II, [przyp. 11], s. 662.

³⁸ F. Terré, P. Simler, Y. Lequette, [przyp. 25], s. 1415.

nia (koncepcja materialnoprawna — *thèse substantialise*)³⁹. Wadą tej koncepcji jest problem z wyjaśnieniem, dlaczego dłużnik nie mógłby żądać zwrotu świadczenia, które spełnił mimo upływu terminu przedawnienia (skoro zobowiązanie miałyby wygasać)⁴⁰. Dobrze jednak radzi sobie ona z obserwacją, że przedawnienie pozbawia wierzyciela także innych niż skarga środków przymusowej egzekucji zobowiązania (na przykład potrącenia).

Przyjęcie którejś z omówionych koncepcji determinuje odpowiedź na pytanie, co było przedmiotem przedawnienia. Na tle — dominującej — koncepcji procesowej należałoby uznać, że jest nią skarga (która wygasa na skutek upływu czasu). Z kolei według — mniejszościowej — koncepcji materialnoprawnej przedmiotem przedawnienia byłoby prawo chronione przez skargę (wygasające na skutek upływu czasu)⁴¹. Walory dominującej koncepcji francuskiej — czyli procesowej koncepcji przedawnienia (występującej także w prawie angielskim) — doceniono w literaturze prawnoporównawczej⁴².

Niezależnie od przedstawionej kontrowersji, przedawnienie nie działało z mocy prawa (*absence d'effet de plein droit*). Jak stanowił art. 2223 CC z 1804 r., sędziowie nie mogą z urzędu stosować środka obrony wynikającego z przedawnienia⁴³. Racją takiego rozwiązania jest uznanie, że przedawnienie (umarzające) działa na korzyść dłużnika. Nie można więc przyznawać mu korzyści wbrew jego woli⁴⁴. Przedawnienie (umarzające) powodowało powstanie po stronie dłużnika zarzutu niweczącego. Skorzystanie z tego zarzutu skutkowało oddaleniem powództwa wierzyciela⁴⁵. Zarzut ten mógł być podniesiony w każdym stanie sprawy, także „przed sądem apelacyjnym”, czyli w postępowaniu apelacyjnym (art. 2224 CC z 1804 r.), ale już nie w postępowaniu kasacyjnym⁴⁶.

Zarzut ten byłby nieskuteczny, gdyby dłużnik zrzekł się przedawnienia. Mógł on to uczynić, tylko termin przedawnienia już upłynął (można się zrzec tylko „przedawnienia nabytego” — art. 2220 CC z 1804 r.). Regulacja

³⁹ F. Terré, P. Simler, Y. Lequette, [przyp. 25], s. 1389, s. 1414–1415.

⁴⁰ F. Terré, P. Simler, Y. Lequette, [przyp. 25], s. 1415.

⁴¹ F. Terré, P. Simler, Y. Lequette, [przyp. 25], s. 1389.

⁴² R. Zimmermann, [przyp. 8], s. 69–75.

⁴³ Tak już w dawnej literaturze: F. Bourjon, *Le droit commun...*, t. 2, [przyp. 10], s. 454; R. J. Pothier, *Traité des obligations*, [przyp. 10], s. 149.

⁴⁴ M. Planiol, *Traité élémentaire...*, t. II, [przyp. 11], s. 662–663; F. Terré, P. Simler, Y. Lequette, [przyp. 25], s. 1413–1414.

⁴⁵ M. Planiol, *Traité élémentaire...*, t. II, [przyp. 11], s. 662.

⁴⁶ F. Terré, P. Simler, Y. Lequette, [przyp. 25], s. 1414.

zrzeczenia się przedawnienia „z góry” — przed jego upływem — naruszałaby publiczne funkcje przedawnienia, do których należy sankcjonowanie wierzyciela niedochodzącego ochrony prawnej⁴⁷. „Zrzeczenie się przedawnienia” przed jego upływem można by jednak kwalifikować jako uznanie długu, powodujące przerwanie biegu przedawnienia⁴⁸. Jak stanowił art. 2221 CC z 1804 r., zrzeczenie się mogło być wyraźne (*expresse*) lub milczące (*tacite*; na przykład przez potrącenie). Podlegało ono zaskarżeniu w drodze skargi pauliańskiej⁴⁹. Uznano, że obie reguły — o stosowaniu przedawnienia tylko na zarzut dłużnika i o możliwość zrzeczenia się go (po upływie terminu przedawnienia) — są ze sobą ściśle związane i trudno byłoby uzasadnić jedną bez drugiej⁵⁰. Przedawnienie prowadzi do przysporzenia po stronie dłużnika, co oznacza, że podlega ono jego dyspozycji. Dlatego właśnie dłużnik mógł podjąć decyzję o tym, czy z niego skorzystać. Odmowa skorzystania z przedawnienia poza procesem przybiera postać zrzeczenia się przedawnienia, a podczas procesu — niepodniesienia zarzutu przedawnienia.

Wyjątkowo, zarzut przedawnienia mógł podnieść nie tylko sam dłużnik, lecz także jego wierzyciele lub inne osoby mające w tym interes, choćby nawet dłużnik zrzekł się przedawnienia (art. 2225 CC z 1804 r.). Chodziło tu przede wszystkim o współdłużników solidarnych i osoby odpowiadające za dług cudzy (na przykład zabezpieczyciele). Mogli oni powoływać się na przedawnienie we właściwych postępowaniach (nawet jeśli dłużnik zrzekł się go). To samo dotyczy innych wierzycieli (których skargi nie uległy przedawnieniu), co ma znaczenie wówczas, gdy majątek dłużnika nie wystarcza na zaspokojenie wszystkich wierzycieli⁵¹.

2.4. DŁUGOŚĆ TERMINÓW PRZEDAWNIEŃ

Podstawowy termin przedawnienia (*prescription de droit commun*) w prawie francuskim wynosił 30 lat (art. 2262 CC z 1804 r.)⁵². Jego długość przejęto z *ius commune*, które pozostało pod wpływem konstytucji Teodozjusza II z 424 r., umieszczonej następnie w kompilacji justyniańskiej

⁴⁷ F. Terré, P. Simler, Y. Lequette, [przyp. 25], s. 1387, s. 1400–1401.

⁴⁸ M. Planiol, *Traité élémentaire...*, t. II, [przyp. 11], s. 665.

⁴⁹ M. Planiol, *Traité élémentaire...*, t. II, [przyp. 11], s. 665; F. Terré, P. Simler, Y. Lequette, [przyp. 25], s. 1402.

⁵⁰ F. F. Terré, P. Simler, Y. Lequette, [przyp. 25], s. 1414.

⁵¹ M. Planiol, *Traité élémentaire...*, t. II, [przyp. 11], s. 663–664.

⁵² Także przed wejściem w życie kodeksu cywilnego — F. Bourjon, *Le droit commun...*, t. 2, [przyp. 10], s. 454; R. J. Pothier, *Traité des obligations*, [przyp. 10], s. 149.

(C. 7, 39, 3)⁵³. Obowiązywało jednak wiele krótszych terminów szczególnych. Wymieńmy przykładowo jedynie najważniejsze z nich (według stanu sprzed reformy wprowadzonej ustawą z 17 czerwca 2008 r.)⁵⁴:

– 20 lat dla skarg z tytułu czynu niedozwolonego, jeśli szkoda wynikła z tortur lub aktu barbarzyństwa bądź z przemocy lub napaści seksualnej przeciwko małoletniemu (art. 2270-1 akapit 2 CC z 1804 r., dodany na mocy ustawy nr 98–468 z 17 czerwca 1998 r.)⁵⁵;

– 10 lat dla innych skarg z tytułu czynu niedozwolonego (art. 2270-1 akapit 1 CC z 1804 r., dodany na mocy ustawy nr 85–677 z 5 lipca 1985 r.)⁵⁶;

– 10 lat dla zobowiązań powstałych w ramach działalności gospodarczej („handlu”) między przedsiębiorcami lub między przedsiębiorcami a podmiotami niebędącymi przedsiębiorcami (art. L. 110-4 Code de commerce)⁵⁷;

– 5 lat dla skarg o świadczenia okresowe („wszystko, co jest płatne rocznie lub w krótszych odstępach czasu”) (art. 2277 CC z 1804 r.);

– 5 lat dla skargi o unieważnienie lub rozwiązanie umowy (art. 1304 CC, zmieniony na mocy ustawy nr 68–05 z 3 stycznia 1968 r.)⁵⁸;

– wiele innych, bardzo szczegółowych, terminów przedawnienia wynoszących 5 lat, 4 lata, 3 lata, 2 lata, rok, 6 miesięcy, 3 miesiące lub miesiąc (a ponadto terminy przedawnienia presumpcyjnego, o których była mowa powyżej).

2.5. POCZĄTEK I BIEG TERMINU PRZEDAWNIENTA

Ustawa nie precyzowała, kiedy przedawnienie zaczyna swój bieg. We Francji tradycyjnie jednak przywoływano regułę, zgodnie z którą przedawnienie nie biegnie przeciwko osobie, która nie może działać (*contra non*

⁵³ W. Dajczak, *Zobowiązania*, w: W. Dajczak, T. Giaro, F. Longchamps de Bérier, *Prawo rzymskie. U podstaw prawa prywatnego*, Warszawa 2018, s. 491–492.

⁵⁴ W ślad za: F. Terré, P. Simler, Y. Lequette, [przyp. 25], s. 1390–1400.

⁵⁵ Loi n° 98–468 du 17 juin 1998 relative à la prévention et à la répression des infractions sexuelles ainsi qu’à la protection des mineurs, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000556901>.

⁵⁶ Loi n° 85–677 du 5 juillet 1985 tendant à l’amélioration de la situation des victimes d’accidents de la circulation et à l’accélération des procédures d’indemnisation, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=LEGITEXT000006068902&dateTexte=20100114>; dalej: ustawa z 5 VII 1985 r.

⁵⁷ Dalej: C. Comm.

⁵⁸ Loi n° 68–5 du 3 janvier 1968 portant réforme du droit des incapables majeurs, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000317513>; dalej: ustawa z 3 I 1968 r.

valentem agere non currit praescriptio)⁵⁹, wywodząc z niej różne konsekwencje. Naprzód wynika z niej, że co do zasady przedawnienie zaczyna biec nie w chwili powstania prawa, ale dopiero wtedy, gdy chroniąca je skarga nadaje się do wykonania, czyli — jak to określano — gdy powstanie (*actioni non natae non praescribitur*)⁶⁰, a ponadto stanie się wymagalna (*exigible*)⁶¹. W konsekwencji przedawnienie rozpoczynało się po upływie terminu, w której świadczenie powinno zostać spełnione (w przypadku zobowiązań terminowych), a w razie zawarcia umowy pod warunkiem zawieszającym lub innego rodzaju praw ewentualnych — po ziszczeniu się warunku⁶². Przedawnienie nie rozpoczynało biegu, gdyby uprawniony nie mógł wykonywać swojego prawa z jakiegokolwiek innej przyczyny⁶³. Brak możliwości działania (*l'impossibilité d'agir*) był także przyczyną zawieszenia biegu przedawnienia (na wypadek, gdyby wystąpił nie uprzednio, lecz następnie), stąd wyjaśnimy to pojęcie dalej. Zresztą — jak zauważał Marceli Planiol⁶⁴ — wszelkie przyczyny zawieszające bieg przedawnienia są też przyczynami wstrzymującymi jego rozpoczęcie, jeśli następują *ab initio*, a więc rozróżnienie tych dwóch grup okoliczności nie miało żadnego znaczenia.

Niejednokrotnie przepis szczegółolny przewidywał inny moment, od którego biegnie przedawnienie. Zgodnie z art. 2270-1 akapit 1 CC z 1804 r. (dodanym na mocy ustawy z 5 lipca 1985 r.) skrócone (dziesięcioletnie) przedawnienie dla skarg deliktowych biegło od momentu ujawnienia się szkody lub jej zwiększenia się. Według art. 2273 CC z 1804 r. skrócone (dwuletnie) przedawnienie dla skarg o wynagrodzenie pełnomocników procesowych biegło od chwili wydania wyroku w sprawie, ugodzenia się stron lub odwołania pełnomocnika. Artykuł 1304 akapit 2 CC z 1804 r. (w wersji ustalonej ustawą z 3 stycznia 1968 r.) przewidywał, że przedawnienie skar-

⁵⁹ F. Bourjon, *Le droit commun...*, t. 2, [przyp. 10], s. 454–455; R. J. Pothier, *Traité des obligations*, [przyp. 10], s. 150, a współcześnie np. J. Carbonnier, [przyp. 7], s. 2515.

⁶⁰ J. Carbonnier, [przyp. 7], s. 1822. Skarga powstaje, gdy realizują się okoliczności, które uprawniają wierzyciela do wystąpienia z nią (np. dla powstania skargi o wykonanie zobowiązania musi ono najpierw zostać niewykonane; dla powstania skargi o odszkodowanie musi pojawić się szkoda).

⁶¹ M. Planiol, *Traité élémentaire...*, t. II, [przyp. 11], s. 658; F. Terré, P. Simler, Y. Lequette, [przyp. 25], s. 1402–1403.

⁶² R. J. Pothier, *Traité des obligations*, [przyp. 10], s. 150; M. Planiol, *Traité élémentaire...*, t. II, [przyp. 11], s. 658; F. Terré, P. Simler, Y. Lequette, [przyp. 25], s. 1403.

⁶³ F. Terré, P. Simler, Y. Lequette, [przyp. 25], s. 1403–1404.

⁶⁴ M. Planiol, *Traité élémentaire...*, t. II, [przyp. 11], s. 662.

gi o unieważnienie lub rozwiązanie umowy biegnie: w przypadku groźby — od chwili jej ustania; w przypadku błędu lub podstępu — od chwili ich wykrycia; w przypadku czynności zdziałanych przez małoletniego — od chwili uzyskania pełnoletności lub przyznania mu pełni praw (emancypacji); a w przypadku czynności zdziałanych przez osobę znajdującą się pod opieką (quasi-ubezważnowolnioną) — od dnia, w którym osoba ta uzyskuje wiedzę o tych czynnościach, będąc w stanie umożliwiającym ich ponowne i ważne zdziałanie.

Rozpoczęty bieg przedawnienia mógł ulec zakłóceniu na skutek jego zawieszenia (*suspension*) (art. 2251–2259 CC z 1804 r.). Choć ustawa tego nie precyzowała, przyjmowano, że w razie nastąpienia okoliczności powodującej zawieszenie przedawnienia nie biegnie ono przez czas trwania przeszkody, a po jej ustaniu kontynuuje swój bieg (a nie rozpoczyna go na nowo)⁶⁵. Ustawa regulowała następujące przyczyny zawieszenia:

– po pierwsze, przedawnienie nie biegło przeciwko małoletniemu pozbawionemu pełni praw (niewyemancypowanego) lub pełnoletniemu znajdującemu się pod opieką (quasi-ubezważnowolnionemu) (art. 2252 CC z 1804 r., zmieniony ustawą nr 64–1230 z 14 grudnia 1964 r.)⁶⁶; wyjątkiem od tej reguły było przedawnienie presumpcyjne, które biegło także przeciwko małoletnim i pełnoletnim pod opieką, z zastrzeżeniem skarg regresowych przeciwko ich opiekunom (art. 2278 CC z 1804 r.);

– po drugie, przedawnienie nie biegło między małżonkami (art. 2253 CC z 1804 r.); wyjątkowo jednak biegło przeciwko zamężnej kobiecie, w zakresie dóbr, które jej mąż miał w zarządzie, wyłączając jednak środki przysługujące jej przeciwko mężowi (art. 2254 CC z 1804 r.);

– po trzecie, przedawnienie nie biegło: 1° w stosunku do wierzytelności, która jest uzależniona od warunku — dopóki warunek nie spełni się; 2° w stosunku do skargi wynikającej z rękojmi sprzedającego co do spokojnego posiadania rzeczy⁶⁷ — dopóki kupujący nie zostanie pozbawiony

⁶⁵ J. Carbonnier, [przyp. 7], s. 1821.

⁶⁶ Loi n° 64–1230 du 14 décembre 1964 portant modification des dispositions du code civil relatives à la tutelle et à l'émancipation, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000875630>.

⁶⁷ Chodziło o *la garantie en cas d'éviction* (art. 1626–1640 CC z 1804 r.), czyli reżim odpowiedzialności przy umowie sprzedaży, który jest ekwiwalentem naszej rękojmi za wady prawne (zob. R. Longchamps de Berier, *Rękojmia z powodu wad i braków a obowiązek świadczenia*, Lwów 1916, s. 66). W starszej literaturze polskiej instytucję tę nazywano „zareczeniem z tytułu spojonego posiadania rzeczy” lub „zareczeniem z tytułu pokonania prawem” (zob. J. Litauer, [przyp. 5], s. 594), ponieważ gdy kupujący jest pozbawiony posiadania rzeczy przez rzeczywistego właściciela, jego prawo zostaje pokonane (lepszym prawem właściciela).

rzeczy (*eviction*); 3° w stosunku do wierzytelności terminowej — dopóki termin nie nadejdzie (art. 2257 CC z 1804 r.);

– po czwarte, przedawnienie nie bieгло przeciwko spadkobiercy, który przyjął spadek z dobrodziejstwem inwentarza, co do wierzytelności służących mu względem spadku; bieгло jednak przedawnienie przeciwko spadkowi bezdziedzicznemu, chociażby nie powołano jego kuratora (art. 2258 CC, zmieniony ustawą nr 2006–728 z 23 czerwca 2006 r.)⁶⁸; przedawnienie bieгло także w czasie okresów, o których mowa w art. 771, 772 i 790 (art. 2259 CC, zmieniony ustawą z 23 czerwca 2006 r.).

Dodatkową przyczyną zawieszającą bieg przedawnienia — nieprzewidzianą w przepisach kodeksu cywilnego, ale potwierdzoną w bogatym orzecnictwie — był brak możliwości działania (*impossibilité d'agir*) po stronie uprawnionego. Wywodzono ją także z reguły *contra non valentem agere non currit praescriptio*. Brak możliwości działania musiał być bezwzględny (*absolu*) oraz wynikać z siły wyższej, prawa lub porozumienia⁶⁹. Siłą wyższą, wyłączającą możliwość działania, stanowiły na przykład takie okoliczności, jak wojna, klęska żywiołowa, epidemia, zamieszki itp.⁷⁰ Na równi z tymi okolicznościami traktowano niemożliwość moralną (*l'impossibilité morale*), czyli, na przykład, okoliczności natury rodzinnej lub emocjonalnej⁷¹. Niemożliwość działania zachodziła również wtedy, gdy uprawniony nie miał świadomości istnienia jego prawa z uzasadnionej przyczyny (na przykład

⁶⁸ Loi n° 2006–728 du 23 juin 2006 portant réforme des successions et des libéralités, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000637158>; dalej: ustawa z 23 VI 2006 r.

⁶⁹ Zob. F. Terré, P. Simler, Y. Lequette, [przyp. 25], s. 1406–1407.

⁷⁰ F. Terré, P. Simler, Y. Lequette, [przyp. 25], s. 1406–1407.

⁷¹ Niemożliwość moralna jest szerzej wykorzystywaną formułą w prawie francuskim. Można podać przykład jej zastosowania na tle art. 1341 CC z 1804 r., który dla zawarcia umów o wartości przekraczającej 50 franków wymagał zachowania formy pisemnej, stanowiąc, że w razie jej niedochowania nie jest dopuszczalny w procesie dowód ze świadków na okoliczność zawarcia umowy. Norma ta nie stosuje się jednak, gdyby zachodziła — między innymi — moralna niemożliwość doprowadzenia przez wierzyiciela do zawarcia umowy na piśmie (por. art. 1348 CC z 1804 r.). W orzecnictwie uznano, że moralna niemożliwość (przedstawienia dowodu zawarcia umowy na piśmie) zachodzi, jeśli strony umowy były związane; w ocenie sądu narzeczonych łączy wzajemna miłość i zaufanie, które nie pozwalają wymagać, by narzeczony żądał od narzeczonej zawarcia umowy zlecenia na piśmie (w sytuacji, w której zlecił jej złożenie jego kosztowności na przechowanie) — zob. wyrok Cour de Cassation, Chambre criminelle, z 3 V 1967 r., n° 66–90170, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?idTexte=JURITEXT000007059083>. Co do podobnego problemu prawnego odmówiono jednak stwierdzenia, że zachodzi moralna niemożliwość przedstawienia dowodu, w sytuacji, w której strony umowy pozostawały związane jedynie więzami przyjaźni (wyrok Cour de Cassation, Chambre civile 1re, z 6 III 2019 r., n° 18–11650, <https://juricaf.org/arret/FRANCE-COURDECASSATION-20190306-1811650>).

nie wiedział o odziedziczeniu spadku obejmującego to prawo)⁷². Była ona z kolei spowodowana porozumieniem, jeżeli, na przykład, umowa obejmowała klauzulę koncyliacyjną, w świetle której koniecznym warunkiem wszczęcia lub kontynuacji postępowania sądowego były koncyliacje. Wówczas przedawnienie ulega zawieszeniu na czas trwania koncyliacji⁷³.

Drugą instytucją zakłócającą bieg przedawnienia było jego przerwanie (*interruption*). Nastąpienie przyczyny przerywającej bieg przedawnienia powodowało, że po jej ustąpieniu zaczynało ono bieg na nowo, a nie — jak w przypadku zawieszenia — był on kontynuowany. Różnice między przerwaniem i zawieszeniem ujawniały się także w ich przesłankach. Zawieszenie przedawnienia następowało z powodu okoliczności, które uniemożliwiały uprawnionemu wykonywanie jego prawa, a przerwanie — z powodu zmanifestowania tego prawa już to przez samego uprawnionego (na przykład przez pozwanie dłużnika), już to przez obowiązane (przez uznanie dokonane przez dłużnika)⁷⁴.

Przyczyny przerwania ustawa dzieliła na naturalne i cywilne (art. 2242 CC z 1804 r.). Te pierwsze polegały na utracie posiadania rzeczy (art. 2243 CC z 1804 r.) i przez to dotyczyły w zasadzie przedawnienia nabywczego (zasiedzenia) (z wyjątkiem przedawnienia umarzającego ograniczone prawa rzeczowe). Przerwanie cywilne — mające zastosowanie zarówno do przedawnienia umarzającego, jak i nabywczego — zachodziło na skutek pozwania przed sąd (*citation en justice*), nawet w postępowaniu uproszczonym (tzn. przed referendarzem — *en référé*), a także nakazu spełnienia świadczenia wydanego przez komornika (*commandement*) lub zajęcia w postępowaniu egzekucyjnym lub zabezpieczającym (*saisie*) (art. 2244 CC z 1804 r.). Przesłanki te łącznie rozumiano szeroko — jako każde wezwanie dłużnika do spełnienia jego obowiązku dokonane za pośrednictwem wymiaru sprawiedliwości⁷⁵. Musiało to być jednak stanowcze wezwanie, a nie samo zawiadomienie (na przykład nie przerywało biegu przedawnienia zawiadomienie przez komornika o wszczęciu egzekucji ani tym bardziej samo prywatne wezwanie do spełnienia świadczenia dokonane przez wierzyciela)⁷⁶. Najważniejszą przyczyną przerwania biegu przedawnienia było pozwanie dłużnika przed sąd (*citation en justice*) (art. 2246 CC z 1804 r.). Gdyby wierzy-

⁷² Wyrok Cour de Cassation, Chambre civile 1re, z 7 VI 2006 r., n° 04–11.141, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?idTexte=JURITEXT000007055274>.

⁷³ Wyrok Cour de Cassation, Chambre civile 1, z 27 I 2004 r., n° 00–22.320, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?idTexte=JURITEXT000007045907>.

⁷⁴ F. Terré, P. Simler, Y. Lequette, [przyp. 25], s. 1407–1408.

⁷⁵ M. Planiol, *Traité élémentaire...*, t. II, [przyp. 11], s. 659.

⁷⁶ F. Terré, P. Simler, Y. Lequette, [przyp. 25], s. 1408.

ciel dysponował już tytułem wykonawczym przeciwko dłużnikowi, przedawnienie mogło być przerwane przez dokonane przez komornika wezwanie dłużnika do spełnienia świadczenia (*commandement de payer*)⁷⁷. Wytoczenie powództwa przerywało przedawnienie, chociażby zostało dokonane przed niewłaściwym sądem (art. 2246 CC z 1804 r.). Traciło ono jednak wszelkie skutki, jeżeli było nieważne ze względu na brak spełnienia przewidzianych wymogów proceduralnych⁷⁸, powód cofnął pozew, pozwolił na upadek instancji (tzn. nie zaskarżył orzeczenia w terminie) bądź pozew zostałby oddalony.

Drugą przyczyną przerwania przedawnienia było uznanie długu przez dłużnika (lub posiadacza) (*reconnaissance de la dette*) (art. 2248 CC z 1804 r.). Uznanie mogło być wyraźne (*expresse*; odpowiednik naszego uznania właściwego) lub milczące (*tacite*; odpowiednik naszego uznania niewłaściwego). Ustawa nie zastrzegła dla uznania żadnej formy szczególnej. Uznanie dorozumiane mogło wynikać z wszelkich działań wskazujących na uznanie istnienia obowiązku, w tym, na przykład, z zapłaty części długu lub odsetek od niego, potrącenia (także w procesie) lub zażądania odroczenia terminu spełnienia świadczenia lub zwolnienia z długu⁷⁹. W każdym przypadku uznanie długu mogło być umowne lub dokonane jednostronnie przez oświadczenie dłużnika⁸⁰.

Jeśli wierzyciel miał wiele skarg chroniących to samo prawo, przyczyna przerwania dotycząca jednej z tych skarg powodowała także przerwanie pozostałych skarg (na przykład w przypadku wierzytelności wierzyciel może mieć skargę o wykonanie zobowiązania i skargę o odszkodowanie)⁸¹. Zgodnie z art. 2249 akapit 1 CC z 1804 r. pozwanie jednego z dłużników solidarnych albo uznanie długu dokonane przez niego przerywało przedawnienie ze skutkiem dla wszystkich innych dłużników, a nawet ich spadkobierców. Według art. 2249 akapit 2 CC z 1804 r. pozwanie jednego ze spadkobierców dłużnika solidarnego albo uznanie dokonane przez tego spadkobiercę nie przerywało przedawnienia w stosunku do pozostałych spadkobierców (choćby wierzytelność była zabezpieczona hipoteką), o ile zobowiązanie nie było niepodzielne. Pozwanie takie lub uznanie długu

⁷⁷ F. Terré, P. Simler, Y. Lequette, [przyp. 25], s. 1410.

⁷⁸ Np. powód nie złożył odpisu pozwu dla pozwanego (mimo wezwania ze strony sądu) — wyrok Cour de Cassation, Chambre commerciale, z 21 III 1995 r., n° 92–17.494, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?idTexte=JURITEXT000007263728>.

⁷⁹ J. Carbonnier, [przyp. 7], s. 2515; F. Terré, P. Simler, Y. Lequette, [przyp. 25], s. 1411–1412.

⁸⁰ M. Planiol, *Traité élémentaire...*, t. II, [przyp. 11], s. 660.

⁸¹ M. Planiol, *Traité élémentaire...*, t. II, [przyp. 11], s. 661.

przerzywa przedawnienie w stosunku do pozostałych dłużników solidarnych tylko w części, w jakiej odpowiada ten spadkobierca (art. 2249 akapit 3 CC z 1804 r.). Aby przerwać przedawnienie co do całego długu, ze skutkiem dla pozostałych dłużników solidarnych, konieczne było pozwanie wszystkich spadkobierców zmarłego dłużnika lub uznanie dokonane przez wszystkich spadkobierców (art. 2249 akapit 4 CC z 1804 r.). Zgodnie z art. 2250 CC z 1804 r. pozwanie dłużnika głównego albo uznanie dokonane przez niego przerywało przedawnienie ze skutkiem dla poręczyciela.

Pierwotnie prawo francuskie nie przewidywało szczególnego terminu przedawnienia dla skarg uwzględnionych prawomocnym orzeczeniem sądu. Przedawnienie takich skarg, na skutek samego wytoczenia powództwa, ulegało jednak przerwaniu, po którym na nowo rozpoczynał bieg ten sam termin przedawnienia. Okres trwania postępowania (także egzekucyjnego) byłby zarazem okresem zawieszenia biegu przedawnienia ze względu na brak możliwości wykonywania swojego prawa przez uprawnionego (*impossibilité d'agir*). Wyjątkiem było przedawnienie presumpcyjne, którego przerwanie powodowało poddanie skargi przedawnieniu zwyczajnemu (zob. pkt 2.2)⁸².

Na mocy art. 3-1 ustawy nr 91–650 z 9 lipca 1991 r.⁸³ wprowadzono szczególnie, dziesięcioletni termin, w ciągu którego można przeprowadzić egzekucję na podstawie tytułu egzekucyjnego będącego orzeczeniem sądu lub zawartą przed sądem ugodą. Termin ten nie uchybiał dłuższym od niego terminom przedawnienia przewidzianym w przepisach prawa cywilnego.

2.6. SPOSÓB LICZENIA TERMINU PRZEDAWNIENTA

Prawo francuskie nie przewidywało żadnych szczególnych reguł dotyczących przesunięcia początku lub końca terminu przedawnienia (na przykład na koniec roku kalendarzowego). Reguły liczenia terminu przedawnienia przewidziano w art. 2260–2261 CC z 1804 r. Orzecznictwo wykluczało stosowanie do terminów przedawnienia ogólnych reguł liczenia terminów z art. 640–647 Code de procédure civile⁸⁴, z których wynikałoby, że termin oznaczony w miesiącach lub latach dobiega końca z upływem dnia, który odpowiada nazwą dniowi początkowemu (art. 641 ust. 2 CPC), na przykład rozpoczyna bieg z początkiem 19 czerwca 2003 r. (o godz. 0.00), a kończy

⁸² Zob. F. Terré, P. Simler, Y. Lequette, [przyp. 25], s. 1412–1413.

⁸³ Loi n° 91–650 du 9 juillet 1991 portant réforme des procédures civiles d'exécution, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT00000172847>.

⁸⁴ Dalej: CPC.

z końcem 19 czerwca 2008 r. (o godz. 24.00). Stosowane były wyłącznie przepisy dotyczące liczenia terminu przedawnienia.

Wśród tych, art. 2260 zd. 1 CC z 1804 r. stanowił, że przedawnienie liczy się w dniach, a nie w godzinach. Chodziło tu tylko o to, by liczyć je od początku dnia, w którym nastąpiło zdarzenie mające wpływ na jego bieg (na przykład początek biegu przedawnienia, zawieszenie itp.)⁸⁵. Zgodnie z art. 2260 zd. 2 CC z 1804 r. przedawnienie było nabywane (to znaczy: upływało), gdy dobiegał końca ostatni dzień terminu. Ten właśnie przepis rozumiano w taki sposób, że przedawnienie dobiega końca po upływie ostatniego dnia terminu, a nie z upływem dnia, który nazwą odpowiada dniowi początkowemu. Zatem jeśli przedawnienie rozpoczyna się z początkiem 19 czerwca 2003 r. (o godz. 0.00), to kończy się z upływem 18 czerwca 2008 r. (o godz. 24.00); tym samym, 19 czerwca o godz. 0.01 roszczenie jest już przedawnione⁸⁶.

2.7. MOŻLIWOŚĆ UMOWNEJ MODYFIKACJI REGUŁ PRZEDAWNIENTA

Ustawa nie zawierała żadnych regulacji dotyczących dopuszczalności umów zmieniających reguły przedawnienia roszczeń, poza zastrzeżeniem, że nie jest dopuszczalne zrzeczenie się przedawnienia przed jego upływem — art. 2220 CC z 1804 r. Uważano, że nie są dopuszczalne umowy wydłużające ustawowy termin przedawnienia, ponieważ miałyby efekt podobny do tego, którego ustawodawca zakazał, wykluczając zrzeczenie się przedawnienia przed jego upływem (tzn. zmierzałoby ku utworzeniu skargi wieczystej)⁸⁷. W zasadzie powinno to też wykluczać dopuszczalność zawierania umów dodających nieprzewidziane w ustawie przyczyny zawieszenia lub przerwania biegu przedawnienia. W orzecznictwie dopuszczono jednak zawarcie umowy, zgodnie z którą zwykle (prywatne) wezwanie do spełnienia świadczenia przerywa bieg przedawnienia⁸⁸. W literaturze prawidłowość takiego rozstrzygnięcia podawano w wątpliwość⁸⁹.

⁸⁵ M. P l a n i o l, *Traité élémentaire...*, t. II, [przyp. 11], s. 657.

⁸⁶ Zob. wyrok Cour de Cassation, Chambre civile 1re, z 12 XIII 2018 r., n° 17–25.697, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?oldAction=rechJuriJudi&idTexte=JURITEXT000037850800&fastReqId=903517952&fastPos=1>.

⁸⁷ M. P l a n i o l, *Traité élémentaire...*, t. II, [przyp. 11], s. 678–679; J. C a r b o n n i e r, [przyp. 7], s. 2515; F. T e r r é, P. S i m l e r, Y. L e q u e t t e, [przyp. 25], s. 1401.

⁸⁸ Wyrok Cour de Cassation, Chambre civile 1re, z 25 VI 2002 r., n° 00–14.590, 00–14.591, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?idTexte=JURITEXT000007046224>.

⁸⁹ F. T e r r é, P. S i m l e r, Y. L e q u e t t e, [przyp. 25], s. 1410–1411.

Zgodnie jednak dopuszczano zawieranie umów skracających ustawowy termin przedawnienia, zauważając, że mogą one motywować wierzyciela do szybszej realizacji swojego prawa⁹⁰. Dodawano, że skutki skrócenia terminu przedawnienia są podobne do — dopuszczonego przez ustawę (art. 2220 CC z 1804 r.) — zrzeczenia się przedawnienia po jego upływie⁹¹. W orzecznictwie ustalono, że nieważne byłyby jedynie klauzule nadmiernie i nierozsądnie skracające okres przedawnienia w taki sposób, że wierzyciel nie miałby możliwości zrealizowania swojego prawa⁹².

2.8. TERMINY ZAWITE

Skargi i inne uprawnienia mogły być ograniczone terminem zawitym (*délais préfix*), czyli prekluzją (*forclusion*). Od terminu przedawnienia odróżnia prekluzję to, że jest ona ustanawiana w interesie publicznym, a w konsekwencji sąd bierze pod uwagę jej wpływ z urzędu i nie jest dopuszczalne zrzeczenie się jej skutków ani skracanie w drodze umowy⁹³. Surowość prekluzji wyrażałaby się także w tym, że zasadniczo nie podlega ona zawieszeniu bądź przerwaniu⁹⁴. W orzecznictwie jednak uznano, że nawet terminy prekluzyjne ulegają przerwaniu z powodu pozwania dłużnika⁹⁵.

Terminy zawite mogą ograniczać możliwość skutecznego wykonania różnych uprawnień (na przykład wykonanie prawa odkupu — art. 1660 CC z 1804 r.). Ograniczono nimi także skargi, na przykład skargę o unieważnienie małżeństwa (art. 183 i 185 CC z 1804 r.)⁹⁶. Z tego względu powstało wiele sporów o to, czy dany termin jest terminem przedawnienia, czy też terminem prekluzyjnym⁹⁷.

⁹⁰ M. Planiol, *Traité élémentaire...*, t. II, [przyp. 11], s. 679; J. Carbonnier, [przyp. 7], s. 2515; F. Terré, P. Simler, Y. Lequette, [przyp. 25], s. 1401.

⁹¹ F. Terré, P. Simler, Y. Lequette, [przyp. 25], s. 1401.

⁹² Zob. F. Terré, P. Simler, Y. Lequette, [przyp. 25], s. 1401–1402 i orzecznictwo tam cytowane.

⁹³ M. Planiol, *Traité élémentaire...*, t. II, [przyp. 11], s. 677–678; F. Terré, P. Simler, Y. Lequette, [przyp. 25], s. 1388.

⁹⁴ M. Planiol, *Traité élémentaire...*, t. II, [przyp. 11], s. 677–678; F. Terré, P. Simler, Y. Lequette, [przyp. 25], s. 1388.

⁹⁵ F. Terré, P. Simler, Y. Lequette, [przyp. 25], s. 1408.

⁹⁶ M. Planiol, *Traité élémentaire...*, t. II, [przyp. 11], s. 677–678.

⁹⁷ Np. ograniczenie terminem rocznym skargi o odwołanie darowizny z powodu rażącej niewdzięczności (art. 957 CC z 1804 r.) M. Planiol, *Traité élémentaire...*, t. II, [przyp. 11], s. 678, uważał za prekluzję, a F. Terré, P. Simler, Y. Lequette, [przyp. 25], s. 1397–1398, za przedawnienie. Zob. szerzej F. Terré, P. Simler, Y. Lequette, [przyp. 25], s. 1388–1389.

Strony mogły również ograniczać w czasie możliwość dokonania pewnych czynności w drodze umowy. Kształtowały w ten sposób umowne terminy zawite (*forclusions conventionnelles*). Potrzeba wykreowania takiej instytucji wynika stąd, że w prawie francuskim nie wyróżniano terminów ograniczających w czasie istnienie pewnych uprawnień (na wzór terminu początkowego i końcowego, o którym mowa w art. 116 polskiego k.c.), a przez zobowiązania terminowe rozumiano takie zobowiązania, których termin wykonania został określony w umowie (w myśl art. 1185 CC z 1804 r. termin różni się od warunku tym, że nie odsuwa w czasie powstania zobowiązania, ale jedynie odracza jego wykonanie). Do umownych terminów zawitych należało stosować te same reguły, co do prekluzji ustawowej⁹⁸.

3. REFORMA PRZEDAWNIENTA NA MOCY USTAWY Z 17 CZERWCA 2008 R.

3.1. GENEZA

Francuska regulacja przedawnienia była powszechnie krytykowana w literaturze. Zarzucano jej, że jest nadmiernie skomplikowana, przewidując zbyt wiele szczegółowych rozwiązań (w tym nadmierną liczbę szczególnych terminów przedawnienia)⁹⁹. Krytykowano jako przestarzałą konstrukcję przedawnienia presumpcyjnego¹⁰⁰ oraz brak jasno sprecyzowanych granic dopuszczalności umownej modyfikacji norm dotyczących przedawnienia¹⁰¹. Zgodnie sprzeciwiano się ogólnemu trzydziestoletniemu terminowi przedawnienia, uważając jego długość za zupełnie nieprzystającą do współczesnej dynamiki obrotu¹⁰². Wytykano ponadto niejasne stanowisko kodeksu co do możliwości stosowania przepisów o przedawnieniu do terminów zawitych¹⁰³.

Jeszcze przed Francją na reformę przepisów o przedawnieniu zdecydowały się systemy, których kodeksy cywilne (a w tym przepisy o przedaw-

⁹⁸ F. Terré, P. Simler, Y. Lequette, [przyp. 25], s. 1389.

⁹⁹ M. Planiol, *Traité élémentaire...*, t. II, [przyp. 11], s. 657; J. Carbonnier, [przyp. 7], s. 2519–2520.

¹⁰⁰ J. Carbonnier, [przyp. 7], s. 2522–2524.

¹⁰¹ J. Carbonnier, [przyp. 7], s. 2519–2520.

¹⁰² M. Planiol, *Traité élémentaire...*, t. II, [przyp. 11], s. 657; J. Carbonnier, [przyp. 7], s. 2519–2520; F. Terré, P. Simler, Y. Lequette, [przyp. 25], s. 1391.

¹⁰³ Ogólnie o krytyce dawnej regulacji przedawnienia zob. C. Brenner, H. Lécuyer, *La réforme de la prescription*, „La Semaine Juridique Notariale et Immobilière” 2009, nr 12, uw. 2–3 i literatura tam cytowana.

nieniu) bazowały na kodeksie francuskim (na przykład Québec w 1991 r.¹⁰⁴, Belgia w 1998 r.¹⁰⁵). Potrzebę zmiany francuskiej regulacji przedawnienia wzmocniła też reforma przeprowadzona w 2001 r. w Niemczech oraz propozycje sformułowane w ramach PECL i UNIDROIT¹⁰⁶.

¹⁰⁴ Pierwszy kodeks cywilny obowiązujący w Québecu, czyli kodeks cywilny dla Dolnej Kanady z 1880 r. (*Code civil du Bas-Canada*; dalej: CCBC) regulował przedawnienie (łącznie nabywcze i umarzające) w art. 2183–2269 podobnie do prawa francuskiego. Nie powtórzył go jednak dosłownie. Inaczej uregulowano np. zawieszenie przedawnienia, przewidując w sposób ogólny, że przedawnienie nie biegnie przeciwko osobie, która nie może wykonywać swojego prawa — art. 2232 akapit 1 CCBC; a także, że przedawnienie nie biegnie przeciwko dzieciom nienarodzonym, małoletnim i osobom szalonym — art. 2232 akapit 2 CCBC. Nie przewidziano ponadto przedawnienia presumpcyjnego (niektóre krótsze terminy przedawnienia poddano natomiast prekluzji — art. 2257 CCBC). W obecnym *Code civil du Québec* z 1991 r. (kodeks cywilny Québecu; dalej: CCQ) przedawnienie (łącznie umarzające i nabywcze) uregulowano w art. 2875–2933. Zmiany w stosunku do poprzedniej regulacji są nieznaczne — większość przepisów powtórzono dosłownie. Zrezygnowano jednak z większości terminów szczegółowych, a ponadto wprowadzono bezwzględny zakaz skracania lub wydłużania terminów przedawnienia (art. 2884 CCQ), zawieszenie biegu przedawnienia przerwane przez wytoczenie powództwa na czas trwania postępowania (art. 2896 CCQ), krótszy ogólny termin przedawnienia wynoszący lat 10 (art. 2922 CCQ) i osobny dziesięcioletni termin przedawnienia dla wszystkich praw wynikających z orzeczenia sądu (art. 2924 CCQ).

¹⁰⁵ Pierwszym kodeksem cywilnym obowiązującym w Belgii był kodeks Napoleona, którego moc rozciągała się na tereny Belgii znajdującej się do 1815 r. pod panowaniem francuskim. Kodeks ten (*Code civil*; dalej: CCB) został tam zachowany po uzyskaniu przez Belgię niepodległości w 1830 r. Od tego czasu ogólna koncepcja przedawnienia i większa część szczegółowej regulacji nie uległy zmianom — przedawnienie (nabywcze i umarzające) jest unormowane w art. 2219–2278 CCB. Najistotniejszą zmianę przeprowadzono na mocy ustawy z 10 VI 1998 r. o zmianie niektórych przepisów o przedawnieniu (*loi du 10 juin 1998 modifiant certaines dispositions en matière de prescription*, n° 1998009557, http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=fr&la=F&cn=1998061039&table_name=loi). Nie była to jednak żadna rewolucja — struktura regulacji i większość przepisów pozostały bez zmian (zachowano nawet — najbardziej archaiczne — przedawnienie presumpcyjne). Przede wszystkim skrócono ogólny termin przedawnienia z lat 30 do lat 10 dla skarg osobistych (obligacyjnych) (art. 2262bis § 1 zd. 1 CCB) i wprowadzono szczególną regulację przedawnienia skarg deliktowych. Zasadniczo ulegają one przedawnieniu z upływem 5 lat od chwili, w której poszkodowany dowiedział się o szkodzie lub jej powiększeniu (art. 2262bis § 1 zd. 2 CCB), ale nie później niż z upływem lat 20 od chwili zdarzenia powodującego szkodę (art. 2262bis § 1 zd. 3 CCB). Obecnie w Belgii trwają prace nad nowym kodeksem cywilnym. Jest on przygotowywany i uchwalany partiami (uchwalono już część o prawie spadkowym i o dowodach; przygotowano także, oczekującą na uchwalenie przez parlament, część o prawie rzeczowym). Dla przedawnienia przewidziano osobną księgę dziesiątą nowego kodeksu, ale nie została ona jeszcze ukończona. Zob. Service public fédéral Justice, *Réforme du Code civil*, <https://justice.belgium.be/fr/bwcc>.

¹⁰⁶ C. Brenner, H. Lécuyer, [przyp. 103], uw. 3.

W 2005 r. opublikowany został projekt reformy prawa zobowiązań (art. 1101–1386 CC) i prawa o przedawnieniu (art. 2234–2281 CC), przygotowany na zlecenie francuskiego Ministerstwa Sprawiedliwości przez zespół kierowany przez Pierre’a Catala¹⁰⁷. Jego część poświęcona przedawnieniu została przygotowana pod kierunkiem Philippe’a Malaurie, który sporządził także jej uzasadnienie¹⁰⁸. Projekt P. Malaurie stał się podstawą prac nad reformą przedawnienia. Komisja prawna francuskiego Senatu zaakceptowała potrzebę reformy przedawnienia („w celu stworzenia nowoczesnej i spójnej regulacji”), a w lipcu 2007 r. udało się sformułować pierwszy projekt. Dnia 6 maja 2008 r. ustawa została uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe, a 5 czerwca 2008 r. przyjął ją Senat¹⁰⁹. Ostatecznie uchwalona ustawa z 17 czerwca 2008 r. wzoruje się na projekcie P. Malaurie, jednak niejednokrotnie ustalono odmienne rozwiązania (na przykład zamiast proponowanego ogólnego terminu przedawnienia na poziomie trzech lat w ustawie zdecydowano się na termin pięcioletni)¹¹⁰. Prawo zobowiązań zostało natomiast zreformowane dopiero osiem lat później — na podstawie rozporządzenia Prezydenta Republiki z dnia 10 lutego 2016 r. o zmianie prawa umów, reżimu ogólnego i dowodów zobowiązań¹¹¹.

3.2. ZAŁOŻENIA

W ocenie P. Malaurie dotychczasowa regulacja przedawnienia miała trzy zasadnicze wady¹¹²:

- po pierwsze, nadmierna długość terminów przedawnienia (ogólnego terminu trzydziestoletniego oraz terminów szczegółowych); przyspieszenie historii spowodowało konieczność ich istotnego skrócenia;
- po drugie, nadmierna liczba poszczególnych terminów przedawnienia o długości wahającej się od lat 30 do 3 miesięcy; to „prawdziwy chaos,

¹⁰⁷ *Avant-projet de réforme du droit des obligations (Articles 1101 à 1386 du Code civil) et du droit de la prescription (Articles 2234 à 2281 du Code civil)*, red. P. Catala, Ministre de la Justice 2005, http://www.justice.gouv.fr/art_pix/RAPPORTCATALASEPTEMBRE2005.pdf.

¹⁰⁸ P. Malaurie, *Livre troisième — titre XX: De la prescription et de la possession (Articles 2234 à 2281). Exposés des motifs*, w: *Avant-projet...*, [przyp. 107], s. 171–184; dalej: projekt P. Malaurie.

¹⁰⁹ C. Brenner, H. Lécuyer, [przyp. 103], uw. 4.

¹¹⁰ C. Brenner, H. Lécuyer, [przyp. 103], uw. 3.

¹¹¹ Ordonnance n° 2016–131 du 10 février 2016 portant réforme du droit des contrats, du régime général et de la preuve des obligations, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000032004939&categorieLien=id/>.

¹¹² P. Malaurie, [przyp. 108], s. 171–172.

a nawet bałagan, źródło ignorowania prawa, nieładu i niekończących się dyskusji”; celem reformy miało być zatem uproszczenie regulacji w tym zakresie;

– po trzecie, niejednoznaczność wielu regulacji i brak jej wewnętrznej spójności, zwłaszcza w takich kwestiach, jak początek biegu przedawnienia, jego zawieszenie i przerwanie, bieg terminów zawitych lub zakres swobody umów w zakresie przedawnienia; celem reformy miało być więc także wyjaśnienie tych wątpliwości i stworzenie bardziej spójnej regulacji.

Skrócenie terminów przedawnienia, uproszczenie regulacji oraz zwiększenie jej jasności i spójności w wymienionych obszarach były zasadniczymi celami ustawy z 17 czerwca 2008 r.¹¹³

3.3. METODA

Mimo wahań, P. Malaurie i jego zespół uznali, że wspólna regulacja przedawnienia umarzającego i nabywczego (czyli zasiedzenia) — tak charakterystyczna dla prawa francuskiego i ustawodawstw wzorujących się na nim — powinna zostać zachowana, ponieważ ma więcej zalet niż wad¹¹⁴. To stanowisko zostało jednak przełamane w toku prac parlamentarnych. Ostatecznie, prawo francuskie na skutek reformy dokonanej ustawą z 17 czerwca 2008 r. zrezygnowało ze wspólnej regulacji zasiedzenia i przedawnienia. Przedawnienie (umarzające) uregulowano w tytule XX księgi trzeciej („O przedawnieniu umarzającym”), a zasiedzenie — łącznie z posiadaniem — w tytule XXI („O posiadaniu i przedawnieniu nabywczym”) księgi trzeciej kodeksu cywilnego („O różnych sposobach, przez które nabywa się własność”)¹¹⁵.

Poza tym twórcy reformy postanowili nie zmieniać miejsca regulacji przedawnienia, tak by nadal sytuowało się ono w osobnej części księgi trzeciej kodeksu, tj. poza częścią obejmującą prawo zobowiązań (czyli, obecnie, księga trzecia, tytuły od III do XVII). Wynika to z przesvědzenia,

¹¹³ C. Brenner, H. Lécuyer, [przyp. 103], uw. 5.

¹¹⁴ P. Malaurie, [przyp. 108], s. 172.

¹¹⁵ Poza zmianą struktury, na podstawie ustawy z 17 VI 2008 r. nastąpiła także nieznaczna modyfikacja przepisów o zasiedzeniu. Pojawiła się przede wszystkim nowa definicja zasiedzenia (odrębna od definicji przedawnienia umarzającego), zgodnie z którą zasiedzenie (przedawnienie nabywcze) jest środkiem nabycia dobra lub prawa na skutek posiadania (art. 2258 CC). W definicji nie pojawia się żadne odniesienie do upływu czasu jako koniecznej przesłanki zasiedzenia. W ten sposób regułę *possession vaut titre* (art. 2276–2277 CC), pozwalającą na nabycie ruchomości w dobrej wierze, uznano wprost za odmianę zasiedzenia (tzw. zasiedzenia natychmiastowego), co przed reformą było sporne (zob. C. Brenner, H. Lécuyer, [przyp. 103], uw. 8–9).

że znaczenie przepisów o przedawnieniu wykracza poza prawo zobowiązań, obejmując także prawo rzeczowe, spadkowe, a nawet prawo publiczne¹¹⁶.

3.4. STRUKTURA NOWEJ REGULACJI

W konsekwencji zmiany numeracji, która nastąpiła przy okazji reformy, regulacja przedawnienia (umarzającego) mieści się obecnie w art. 2219–2254 CC. Podzielono ją na cztery rozdziały:

– rozdział I: „Przepisy ogólne” (art. 2219–2233 CC): definicja przedawnienia (art. 2219 CC), możliwość stosowania przepisów o przedawnieniu do prekluzji (art. 2220 CC), prawo właściwe dla przedawnienia (art. 2221 CC), reguły międzyczasowe (art. 2222 CC), stosunek do przepisów szczególnych (art. 2223 CC);

– rozdział II: „O terminie i początku biegu przedawnienia” (art. 2224–2227 CC):

- sekcja I: „O ogólnym terminie przedawnienia i początku jego biegu” (art. 2224 CC),
- sekcja II: „O niektórych szczególnych terminach przedawnienia i początkach ich biegu” (art. 2225–2227 CC);

– rozdział III: „O biegu przedawnienia” (art. 2228–2246 CC):

- sekcja I: „Przepisy ogólne” (art. 2228–2232 CC): sposób liczenia terminu przedawnienia (art. 2228–2229 CC), definicja zawieszenia (art. 2230 CC) i przerwania (art. 2231 CC) biegu przedawnienia oraz bezwzględny maksymalny termin przedawnienia (art. 2232 CC),
- sekcja II: „O przyczynach przesunięcia początku biegu przedawnienia lub jego zawieszenia” (art. 2233–2239 CC),
- sekcja III: „O przyczynach przerwania biegu przedawnienia” (art. 2240–2246 CC);

– rozdział IV: „O warunkach przedawnienia” (art. 2247–2254 CC):

- sekcja I: „O powołaniu się na przedawnienie” (art. 2247–2249 CC),
- sekcja II: „O zrzeczeniu się przedawnienia” (art. 2250–2253 CC),
- sekcja III: „O zmianie przedawnienia w drodze umowy” (art. 2254 CC).

Reżim ogólny nadal uzupełniany jest bardzo licznymi przepisami szczegółowymi dotyczącymi — najczęściej — innej długości terminu przedawnienia dla poszczególnych skarg (a niekiedy odmiennego momentu rozpoczęcia biegu przedawnienia lub innych kwestii).

¹¹⁶ P. Malaurie, [przyp. 108], s. 172.

3.5. NAJWAŻNIEJSZE ZMIANY

Najważniejsze zmiany wprowadzone na mocy ustawy z 17 czerwca 2008 r. obejmują:

- nową definicję przedawnienia umarzającego (odrębną od definicji przedawnienia nabywczego) — art. 2219 CC;

- skrócenie ogólnego terminu przedawnienia do lat pięciu wraz z uregulowaniem momentu, od którego zaczyna on swój bieg, oznaczanego w zasadzie według stanu wiedzy osoby uprawnionej (subiektywnie) — art. 2240 CC;

- usunięcie niektórych terminów szczególnych (np. wszystkich poddanych dotąd przedawnieniu presumpcyjnemu, terminu szczególnego dla skarg o świadczenia okresowe);

- wprowadzenie nowych terminów szczególnych (wraz z uregulowaniem momentu, od którego zaczynają swój bieg) dla skarg z niektórych czynów niedozwolonych (art. 2226 CC; dawny art. 2270-1 CC z 1804 r., dodany na mocy ustawy z 5 lipca 1985 r.) i skarg rzeczowych dotyczących nieruchomości (art. 2227 CC);

- wprowadzenie maksymalnego terminu przedawnienia wynoszącego 20 lat (art. 2232 CC);

- usankcjonowanie reguły, zgodnie z którą przedawnienie nie biegnie przeciwko osobie niemogącej wykonywać swojego prawa (*contra non valentem agere non currit praescriptio*) — art. 2234 CC;

- uznanie za przyczynę zawieszenia biegu przedawnienia podjęcie przez stron wybranych procedur polubownego rozstrzygnięcia sporu — art. 2238 CC;

- wydłużenie skutków przerwania biegu przedawnienia przez wytoczenie powództwa na cały okres trwania postępowania — art. 2242 CC;

- uregulowanie dopuszczalności i granic umownej modyfikacji reguł dotyczących przedawnienia — art. 2254 CC;

- możliwość stosowania przepisów o przedawnieniu do terminów zawitych — art. 2220, 2241, 2244 CC.

W dalszej części tego opracowania omówimy znaczenie poszczególnych zmian, ukazując jednocześnie współczesną francuską regulację przedawnienia.

4. PRZEDMIOT, KONSTRUKCJA I SKUTKI PRZEDAWNIEŃ

Dla opisanego teoretycznej konstrukcji przedawnienia spore znaczenie ma wprowadzenie nowej definicji przedawnienia (umarzającego). Zgodnie

z art. 2219 CC przedawnienie jest sposobem wygaśnięcia prawa wynikającym z braku działania osoby uprawnionej przez pewien czas. Definicja ta jest, po pierwsze, wyrazem oderwania instytucji przedawnienia umarzającego od przedawnienia nabywczego (zasiedzenia), które zdefiniowano odrębnie i w odmienny sposób (art. 2258 CC). Elementem definiującym przedawnienie (umarzające) jest utrata prawa (jego wygaśnięcie) oraz — koniecznie — powiązanie z upływem czasu, podczas gdy zasiedzenie ustawa uznaje za sposób nabycia prawa, następujący niekoniecznie na skutek upływu czasu (art. 2258 CC). Wprowadzone definicje (art. 2219 i 2258 CC) każą porzucić tezę o jednolitości instytucji przedawnienia (umarzającego i zasiedzenia)¹¹⁷. W art. 2259 CC — w regulacji zasiedzenia — przewidziano jednak odesłanie do większości przepisów o przedawnieniu (w zakresie biegu przedawnienia i warunków przedawnienia).

Po drugie, nowa definicja zmusza, by powrócić do pytania, co jest przedmiotem przedawnienia: skarga czy chronione przez nią prawo. Nowy art. 2219 CC wzmacnia to drugie zapatrywanie (omówioną wyżej koncepcję materialnoprawną przedawnienia), uznając przedawnienie za „sposób wygaśnięcia prawa” (a nie skargi). Z drugiej strony art. 2224 CC stanowi, że to „wszelkie skargi” (a nie prawa) przedawniają się z upływem pięciu lat, co z kolei podtrzymuje możliwość obrony procesowej koncepcji przedawnienia (z której wynika, że jego przedmiotem jest skarga). Podkreśla się jednak, że jedyną kwestią, przy której spór o koncepcję i przedmiot przedawnienia miałby znaczenie praktyczne, jest wyznaczenie prawa właściwego dla przedawnienia. Nowy art. 2221 CC rozstrzyga to pytanie, stanowiąc, że przedawnienie podlega prawu właściwemu dla prawa, którego ono dotyczy¹¹⁸. Poza tym jednak dawny spór między zwolennikami procesowej i materialnoprawnej koncepcji przedawnienia pozostał aktualny i nadal koncepcję procesową — w świetle której przedawnieniu podlega skarga, a nie prawo — można uznać za dominującą w literaturze i orzecznictwie¹¹⁹.

Po trzecie, nowa definicja wskazuje kryterium odróżniające przedawnienie od innych „sposobów utraty prawa” (na przykład prekluzji). Jest nim przyczyna utraty, czyli „brak działania osoby uprawnionej przez pewien czas”¹²⁰.

¹¹⁷ C. Brenner, H. Lécuyer, [przyp. 103], uw. 12; M. Mignot, *Prescription extinctive. Dispositions générales*, w: *Juris-Classeur Civil Code*, Lexis 360.fr 2018, art. 2219–2223, uw. 1–3.

¹¹⁸ C. Brenner, H. Lécuyer, [przyp. 103], uw. 13.

¹¹⁹ M. Mignot, [przyp. 117], art. 2219–2223, uw. 18–31.

¹²⁰ C. Brenner, H. Lécuyer, [przyp. 103], uw. 14.

Ustawa z 17 czerwca 2008 r. nie zmieniła nic w zakresie odpowiedzi na pytanie, co jest przedmiotem przedawnienia. W świetle koncepcji procesowej przedawnienia — pozostaje nim skarga. Zasadniczo wszelkie skargi podlegają przedawnieniu (także publicznoprawne)¹²¹. Nadal wyróżnia się skargi, które w ramach odstępstwa od tej reguły nie podlegają przedawnieniu. Są to, po pierwsze, skargi dotyczące stanu cywilnego (*action d'état*), czyli dotyczące narodowości, sytuacji rodzinnej i zdolności do działań prawnych¹²². Przedawniają się natomiast inne skargi chroniące prawa niemajątkowe (na przykład z zakresu prawa rodzinnego)¹²³. Po drugie, skodyfikowano akceptowaną wcześniej powszechnie regułę, zgodnie z którą prawo własności nie podlega przedawnieniu (art. 2227 zd. 1 CC). Nieprzedawnialność prawa własności dotyczy własności rzeczy materialnych (ruchomych i nieruchomości) oraz niematerialnych (na przykład własności intelektualnej)¹²⁴. Odnosi się do skargi windykacyjnej, negatoryjnej i skarg do nich podobnych (na przykład o dział współwłasności)¹²⁵. Nowy art. 2227 zd. 2 CC przewiduje trzydziestoletni termin przedawnienia dla skarg rzeczowych dotyczących nieruchomości. Biorąc pod uwagę, że skargi wynikające z własności (rzeczy materialnych i niematerialnych) nie podlegają przedawnieniu, dotyczy to przede wszystkim skarg chroniących ograniczone prawa rzeczowe na nieruchomościach¹²⁶. Skargi rzeczowe dotyczące ruchomości — również przede wszystkim te, które dotyczą ograniczonych praw rzeczowych — są poddane ogólnemu pięcioletniemu terminowi przedawnienia (art. 2224 CC)¹²⁷.

Ustawa z 17 czerwca 2008 r. nie zmodyfikowała konsekwencji upływu terminu przedawnienia. Nadal więc przedawnienie powoduje przede wszystkim skutek w postaci zwolnienia dłużnika z obowiązku, jakkolwiek pozostaje sporne, czy chodzi tu o wygaśnięcie skargi (koncepcja procesowa), czy prawa przez nią chronionego (koncepcja materialnoprawna). Przedawnienie skutkuje powstaniem zarzutu. Dłużnik musi go podnieść, a — jak stanowi obecnie art. 2247 CC — sędziowie nie mogą stosować z urzędu środków wynikających z przedawnienia. Zarzut przedawnienia może zostać podnie-

¹²¹ M. Mignot, *Prescription extinctive. Délais*, w: *Juris-Classeur Civil Code*, Lexis 360.fr 2018, art. 2224–2227, uw. 7.

¹²² M. Mignot, [przyp. 117], art. 2219–2223, uw. 67.

¹²³ Zob. M. Mignot, [przyp. 117], art. 2219–2223, uw. 68–75.

¹²⁴ M. Mignot, [przyp. 117], art. 2219–2223, uw. 86–92.

¹²⁵ M. Mignot, [przyp. 117], art. 2219–2223, uw. 93–98.

¹²⁶ M. Mignot, [przyp. 117], art. 2219–2223, uw. 99–101.

¹²⁷ C. Brenner, H. Lécuyer, [przyp. 103], uw. 20; M. Mignot, [przyp. 121], art. 2224–2227, uw. 28.

siony na każdym etapie postępowania, nawet przed sądem odwoławczym (art. 2248 CC). Nie przysługuje on dłużnikowi, jeśli zrzekł on się przedawnienia (zob. art. 2250–2252 CC, także niewprowadzające żadnych zmian względem poprzedniego stanu prawnego). Zgodnie z art. 2253 CC wyjątkowo zarzut przedawnienia mogą podnieść wierzyciele lub inne osoby, które mają interes prawny w tym, by przedawnienie zostało (przez dłużnika) nabyte; mogą to uczynić, chociażby dłużnik zrzekł się przedawnienia. Nowo wprowadzony art. 2249 CC stanowi ponadto, że nie można żądać zwrotu świadczenia spełnionego w celu umorzenia długu z powołaniem się jedynie na upływ terminu przedawnienia (czego jednak wcześniej nikt nie kwestionował — zob. pkt 2.3 wyżej).

Niezwykle istotny wyłom w tej tradycyjnej konstrukcji przedawnienia, opartej na założeniu o tym, że działa ono na korzyść dłużnika i podlega jego pełnej dyspozycji (stąd można je uwzględniać jedynie na zarzut), przyniosła jednak inna ustawa, uchwalona niedługo przed ustawą z 17 czerwca 2008 r. Mowa tu o ustawie nr 2008–3 z dnia 3 stycznia 2008 r. na rzecz rozwoju konkurencji w interesie konsumentów¹²⁸ (tzw. ustawa Chatela)¹²⁹. Na podstawie art. 34 ustawy z 3 stycznia 2008 r. wprowadzono art. L 141–4 C. Cons. (obecnie art. R 632-1 akapit 1 C. Cons.), zgodnie z którym sędzia może stosować z urzędu wszystkie postanowienia tego kodeksu w sporach objętych jego zakresem zastosowania. Znaczenie tego przepisu jest niepomierne. Wynika z niego między innymi, że sąd powinien z urzędu uwzględnić skutki upływu terminu przedawnienia, jeżeli jest to przedawnienie konsumenckie (tzn. wynikające z przepisów tego kodeksu)¹³⁰. Jest to wyjątek od zasad ogólnych prawa cywilnego (art. 2247 CC)¹³¹. Dotyczy on tylko przedawnienia skarg przedsiębiorców przeciwko konsumentom z tytułu dostarczanych im dóbr i usług (art. L 218-2 C. Cons.) oraz z tytułu niezgodności towaru z umową (art. L 217-2 C. Cons.). Gdy już jednak przedawnienie wynika z przepisów innych aktów prawnych niż Code de la Consommation¹³², to chociażby dłużnikiem był konsument, zastosowanie znajduje wyłącznie

¹²⁸ Loi n° 2008–3 du 3 janvier 2008 pour le développement de la concurrence au service des consommateurs, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000017785995>; dalej: ustawa z 3 I 2008 r.

¹²⁹ Luc Chatel (ur. 1964) — mer Chaumont (2008–2013), francuski Sekretarz Stanu ds. Konsumentów, Turystyki i Przemysłu przy Ministrze Gospodarki, Finansów i Zatrudnienia (2007–2009), a następnie Minister Edukacji (2009–2012) w rządzie F. Fillona, potem deputowany do Zgromadzenia Narodowego (2012–2017).

¹³⁰ J. J. T a i s n e, *Prescription. Conditions: invocation, renonciation, aménagement conventionnel*, w: *Juris-Classeur Civil Code*, Lexis 360.fr 2019, art. 2247–2254, uw. 34.

¹³¹ C. B r e n n e r, H. L é c u y e r, [przyp. 103], uw. 88.

¹³² Dalej: C. Cons.

reguła ogólna, zgodnie z którą przedawnienie nie może być uwzględniane z urzędu (art. 2247 CC)¹³³.

5. DŁUGOŚĆ TERMINÓW PRZEDAWNIEŃ

Projekt P. Malaurie zakładał wprowadzenie ogólnego terminu przedawnienia w wysokości trzech lat (wzorem § 195 BGB i art. 14:201 PECL)¹³⁴. Zdecydowano się jednak na bardziej zachowawcze rozwiązanie, zgodnie z którym ogólny termin przedawnienia dla wszelkich skarg obligacyjnych i rzeczowych (o ile dotyczą ruchomości) wynosi pięć lat (art. 2224 CC).

W art. 2274–2275 projektu P. Malaurie proponowano radykalne uproszczenie palety szczególnych terminów przedawnienia (rozsianych po całym systemie prawnym) do trzech¹³⁵:

- trzyletniego terminu ogólnego;
- dwuletniego terminu dla wybranych skarg o skróconym terminie przedawnienia (uregulowanych w przepisach szczególnych);
- dziesięcioletniego terminu dla skarg o wydłużonym terminie przedawnienia (skargi o odszkodowanie za szkodę na osobie i wszelkie szkody wynikłe z aktu barbarzyństwa; skargi wynikające z nieważności bezwzględnej; skargi dotyczące prawa stwierdzonego wyrokiem sądu lub innym tytułem egzekucyjnym).

Sam P. Malaurie dodawał, że decyzja ta będzie wymagała ogromnej odwagi politycznej¹³⁶. Tej odwagi zabrakło. Większość terminów szczególnych, umieszczonych poza ogólnymi przepisami o przedawnieniu, przetrwała, a wraz z tym pozostał wynikający z tego zróżnicowania chaos (powszechnie krytykowany)¹³⁷.

Ustawą z 17 czerwca 2008 r. zlikwidowano szczególny termin przedawnienia dla skarg o świadczenia okresowe (dawny art. 2277 CC z 1804 r.), ale tylko dlatego, że wynosił on pięć lat, co obecnie równa się długości terminu ogólnego (art. 2224 CC). Nie obowiązuje już także — rażąco przypadkowością i archaizmem — katalog skarg podlegających skróconemu przedawnieniu presumpcyjnemu (zob. pkt 2.2 wyżej). Zniknęła również szczególna regulacja przedawnienia skarg deliktowych, które podlegają obecnie, co do zasady, terminowi ogólnemu (art. 2224 CC), z dodaniem dłuższego dziesięcioletnie-

¹³³ J. J. Taisne, [przyp. 130], art. 2247–2254, uw. 34.

¹³⁴ P. Malaurie, [przyp. 108], s. 173–174.

¹³⁵ P. Malaurie, [przyp. 108], s. 174.

¹³⁶ P. Malaurie, [przyp. 108], s. 174.

¹³⁷ C. Brenner, H. Lécuyer, [przyp. 103], uw. 23.

go terminu przedawnienia dla skarg o naprawienie szkody na osobie (art. 2226 akapit 1 CC) i szkody ekologicznej (2226-1 CC, dodany ustawą nr 2016–1087 z 8 sierpnia 2016 r.)¹³⁸ oraz dwudziestoletniego terminu przedawnienia dla skarg z tytułu deliktów cechujących się wyjątkowym okrucieństwem (art. 2226 akapit 2 CC). W kodeksie cywilnym nadal jednak można znaleźć wiele terminów szczególnych, na przykład art. 321, 333, 386, 387-5 akapit 6, art. 413, 423, 515, 777 akapit 2, art. 780, 810-9, 815-16, 881, 2255 CC i in.

Dokonano pewnej unifikacji przedawnienia ogólnego z przedawnieniem przewidzianym w obrocie handlowym. Artykuł L 110-4 ust. I C. Comm., po nowelizacji dokonanej ustawą z 17 czerwca 2008 r., przewiduje już, że zobowiązania powstałe w ramach handlu między przedsiębiorcami lub między przedsiębiorcami a podmiotami niebędącymi przedsiębiorcami przedawniają się z upływem pięciu lat, jeżeli nie podlegają krótszym przepisom szczególnym. Zrównano więc ten termin z ogólnym terminem pięcioletnim z art. 2224 CC. W prawie handlowym obowiązuje jednak wiele krótszych terminów szczególnych, na przykład art. L 110-4 ust. I, art. L 145-60, L 223-10, L 223-40, L 225-42, L 225-90 C. Comm. i in.

W obrocie konsumenckim ustawa z 17 czerwca 2008 r. pozostawiła w mocy art. L 137-2 (a obecnie art. L 218-2)¹³⁹ C. Cons., zgodnie z którym skargi przedsiębiorców, dotyczące dóbr lub usług, które dostarczają oni konsumentom, przedawniają się z upływem dwóch lat. Dotyczy to także skarg banków przeciwko klientom będącym konsumentami¹⁴⁰. Poza tym, w prawie konsumenckim przewidziano jeszcze termin szczególny dla skarg wynikających z braku zgodności towaru konsumpcyjnego z umową, który również wynosi dwa lata (art. L 217-2 C. Cons.).

Osobne terminy przedawnienia i momenty początkowe ich biegu uregulowano w prawie ubezpieczeń (i ustawa z 17 czerwca 2008 r. nie wprowadziła tu żadnych zmian). Wszelkie wynikające z umowy ubezpieczenia przedawniają się w ciągu dwóch lat od zdarzenia, które spowodowało ich powstanie (art. L 114-1 akapit 1 Code des assurances¹⁴¹). Początek biegu

¹³⁸ Loi n° 2016–1087 du 8 août 2016 pour la reconquête de la biodiversité, de la nature et des paysages, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000033016237&categorieLien=id>.

¹³⁹ Zmiana umiejscowienia tego przepisu nastąpiła z mocy rozporządzenia Prezydenta Republiki z dnia 10 II 2016 r. o zmianie prawa umów, reżimu ogólnego i dowodów zobowiązań (Ordonnance n° 2016–131 du 10 février 2016 portant réforme du droit des contrats, du régime général et de la preuve des obligations, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000032004939&categorieLien=id/>).

¹⁴⁰ M. M i g n o t, [przypp. 121], art. 2224–2227, uw. 38–39.

¹⁴¹ Dalej: C. Ass.

przedawnienia jest w pewnych sytuacjach przesunięty na chwilę, w której strony dowiedziały się o powstaniu skargi (art. L 114-1 akapity 2 i 3 C. Ass.). W przypadku umów ubezpieczenia na życie, w których beneficjentem jest osoba inna niż ubezpieczony, a także umów ubezpieczenia od następstw nieszczęśliwych wypadków, w których beneficjentem są następcy prawni ubezpieczonego, termin przedawnienia wynosi 10 lat (art. L 114-1 akapit 4 C. Ass.).

Poza tym, terminy przedawnienia można odnaleźć w ustawach szczegółowych (na przykład trzymiesięczny termin przedawnienia dla skarg wynikających z naruszenia ustawy z 29 lipca 1881 r. o wolności pracy¹⁴² — zob. art. 65 tej ustawy).

W literaturze policzono, że francuski system prawny przed reformą zawierał około 250 szczególnych terminów przedawnienia, natomiast po wejściu w życie ustawy z 17 czerwca 2008 r. zawiera ich nadal około 230¹⁴³.

6. POCZĄTEK I BIEG TERMINU PRZEDAWNIENTA

Z mocy ustawy z 17 czerwca 2008 r. uregulowano — dotąd generalnie nieunormowaną, choć niebudzącą większych wątpliwości (zob. pkt 2.5 wyżej) — kwestię początku terminu przedawnienia. Zgodnie z art. 2224 CC termin ten należy liczyć od dnia, w którym uprawniony dowiedział się lub powinien był dowiedzieć się o faktach umożliwiających mu wykonywanie prawa. To, że przedawnienie nie rozpoczyna (lub nie kontynuuje) biegu przeciwko osobie, która z uzasadnionych przyczyn nie wie o okolicznościach umożliwiających jej wykonywanie prawa, było powszechnie akceptowane także przed nowelizacją jako przejaw reguły *contra non valentem* (zob. pkt 2.5). Wskazany przepis skodyfikował jeden z aspektów tej reguły. Poza tym, reguły dotyczące wyznaczania początku biegu przedawnienia zachowały aktualność. Wymóg, by skarga podlegająca przedawnieniu najpierw powstała, a następnie stała się wymagalna (co dopiero umożliwia początek biegu przedawnienia) — *actioni non natae non praescribitur* — zadekretowano w art. 2233 CC (w odniesieniu do wierzytelności uzależnionych od warunku zawieszającego, wierzytelności terminowych oraz z tytułu rękojmi za wady prawne). Przepis ten nie wprowadza nowej treści normatywnej w porównaniu ze stanem sprzed nowelizacji (zob. pkt 2.5). Nadal obowiąz-

¹⁴² Loi du 29 juillet 1881 sur la liberté de la presse, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=LEGITEXT000006070722>.

¹⁴³ M. M i g n o t, [przyp. 121], art. 2224–2227, uw. 2.

zuje wiele przepisów szczególnych, które regulując szczególny termin przedawnienia, wyznaczają także odrębnie jego moment początkowy (na przykład art. 2255, 2226, 2226-1 CC, art. L 110-4 ust. II C. Comm., art. L 114-1 akapity 2 i 3 C. Ass.).

Ustawą z 17 czerwca 2008 r. wprowadzono definicje zawieszenia i przerwania biegu przedawnienia. Zgodnie z art. 2230 CC zawieszenie przedawnienia tymczasowo zatrzymuje jego bieg bez anulowania czasu, który dotąd upłynął. Z kolei według art. 2231 CC przerwanie anuluje okres przedawnienia, który dotąd upłynął („który nabyto”); powoduje ono, że biegnie na nowo termin o takiej samej długości, jak poprzedni. Definicje te nie zmieniają w żadnym zakresie dotychczasowych ustaleń.

Jeśli chodzi o zawieszenie biegu przedawnienia, ustawa traktuje obecnie jednolicie przyczyny, które przesuwają początek biegu przedawnienia, oraz te, które powodują jego zawieszenie (art. 2233–2239 CC). W zależności od tego, czy przyczyna pojawi się przed początkiem biegu przedawnienia, czy też w jego trakcie, dojdzie do wstrzymania początku lub zawieszenia biegu przedawnienia. Takie ujęcie jest zgodne z wcześniejszymi zapatrywaniami doktryny (zob. pkt 2.5).

Poza wspomnianym już przypadkiem wierzytelności warunkowych, terminowych i z rękojmi za wady prawne (gdym dochodzi do przesunięcia początku biegu przedawnienia — art. 2233 CC), katalog przyczyn przesunięcia początku lub zawieszenia biegu przedawnienia jest następujący:

– po pierwsze, przyczyną wstrzymania początku lub zawieszenia biegu przedawnienia jest to, że uprawniony nie jest w stanie działać z powodu przeszkody wynikającej z ustawy, porozumienia lub siły wyższej (art. 2234 CC); przepis ten jest wprawdzie nowy, ale nie wprowadza nic ponad to, co wynikało z wcześniejszych ustaleń orzecznictwa i doktryny, stosujących konsekwentnie regułę *contra non valentem* (zob. pkt 2.5)¹⁴⁴;

– po drugie, przedawnienie nie biegnie przeciwko niewyemancypowanemu małoletniemu lub pełnoletniemu objętemu opieką, z wyjątkiem skarg o świadczenia okresowe (art. 2235 CC); zmiana względem poprzedniego stanu prawnego polega głównie na dodaniu tego wyjątku;

– po trzecie, przedawnienie nie biegnie między małżonkami, a także osobami w związku partnerskim (PACS) (art. 2236 CC); zmiana względem poprzedniego stanu prawnego polega na dodaniu osób pozostających w związku partnerskim;

– po czwarte, przedawnienie nie biegnie przeciwko spadkobiercy przyjmującemu spadek z ograniczeniem do aktywów netto w odniesieniu do

¹⁴⁴ C. Brenner, H. Lécuyer, [przyp. 103], uw. 59–61.

wierzytelności, jakie ma on względem spadku (podobnie dawny art. 2258 CC z 1804 r.);

– po piąte — i jest to rozwiązanie nowe (choć w pewnym zakresie już wcześniej proponowane w doktrynie i orzecznictwie) — zgodnie z art. 2238 CC przedawnienie ulega zawieszeniu, licząc od dnia, gdy po powstaniu sporu strony umówią się o mediację lub koncyliację, lub, jeśli nie zawarto pisemnego porozumienia, licząc od dnia pierwszego spotkania w ramach mediacji lub koncyliacji; przedawnienie ulega także zawieszeniu, licząc od dnia zawarcia umowy o procedurę partycypacyjną (*convention de procédure participative* — art. 2062 i n. CC) lub licząc od zgody dłużnika¹⁴⁵, stwierdzonej przez komornika, na udział w postępowaniu przewidzianym w art. L. 125-1 Code des procédures civiles d'exécution¹⁴⁶; w takich przypadkach termin przedawnienia biegnie na nowo, przez okres, który nie może być krótszy niż sześć miesięcy, licząc od dnia, w którym albo strony, albo mediator lub koncyliator stwierdzili, że mediacja lub koncyliacja dobiegła końca; w przypadku procedury partycypacyjnej termin przedawnienia biegnie na nowo, licząc od chwili wygaśnięcia umowy, przez czas nie krótszy niż sześć miesięcy; jeżeli procedura przewidziana w art. L. 125-1 C. Exec. nie powiedzie się, termin przedawnienia biegnie na nowo, licząc od dnia odmowy dłużnika, stwierdzonej przez komornika, przez czas nie krótszy niż sześć miesięcy;

– po szóste — i to również jest rozwiązanie nowe — zgodnie z art. 2239 CC przedawnienie ulega także zawieszeniu, jeśli sędzia uwzględni środek przygotowawczy przed rozpoczęciem postępowania; w takim przypadku przedawnienie zaczyna biec na nowo, przez okres, który nie może być krótszy niż sześć lat, licząc od dnia, gdy środek został wykonany.

Jeśli chodzi o regulację przerwania biegu przedawnienia, to pierwotnie P. Malaurie zamierzał istotnie zawęzić przesłankę przerwania biegu przedawnienia odnoszącą się do próby zrealizowania skargi przez uprawnionego. Zakładał, że przerwaniem przedawnienia powinno skutkować jedynie skierowanie egzekucji przeciwko dłużnikowi (art. 2260 projektu P. Malaurie). Samo pozwanie dłużnika i inne sposoby wezwania go przed sąd w celu zrealizowania roszczenia miały natomiast skutkować zawieszeniem biegu przedawnienia (art. 2267 projektu P. Malaurie).

Koncepcja ta została odrzucona w toku prac parlamentarnych i ostatecznie nowa regulacja przerwania biegu przedawnienia (art. 2240–2246 CC)

¹⁴⁵ Jest to dobrowolna dla dłużnika procedura ściągania drobnych wierzytelności pieniężnych — *la procédure simplifiée de recouvrement des petites créances*.

¹⁴⁶ Dalej: C. Exec.

nieznacznie różni się od poprzedniej. Zlikwidowano rozróżnienie na przerwania naturalne i cywilne (zob. pkt 2.5), co jest jednak konsekwencją wyodrębnienia regulacji zasiedzenia (bo głównie względem niego przerwanie naturalne mogło być stosowane). Przyczynami przerwania przedawnienia (umarzającego) pozostają zatem uznanie prawa osoby, przeciwko której biegnie przedawnienie, dokonane przez dłużnika (art. 2240 CC), oraz wymienione w ustawie czynności uprawnionego, dokonywane za pośrednictwem organów władzy, skierowane na przymusową realizację skargi. Te ostatnie obejmują wytoczenie powództwa (art. 2241 CC), udzielenie zabezpieczenia oraz skierowanie przymusowej egzekucji przeciwko dłużnikowi (art. 2243 CC). Zmieniła się terminologia, ale treść rozwiązań pozostaje taka sama, jaką wywodzono z wcześniejszych sformułowań¹⁴⁷ (zob. pkt 2.5). Także obecnie katalog przyczyn przerywających przedawnienie jest kompletny (w szczególności nie przerywa przedawnienia prywatne wezwanie do spełnienia świadczenia), przy czym strony mogą go poszerzyć w umowie¹⁴⁸ (zob. pkt 9 niżej). Szczególne przyczyny przerwania przedawnienia przewidziano jednak w prawie ubezpieczeń (art. L 114-2 C. Ass.).

Najważniejsza zmiana wprowadzona ustawą z 17 czerwca 2008 r. zawiera się w unormowaniu art. 2242 CC, zgodnie z którym przerwanie wynikające z wytoczenia powództwa pozostaje w mocy aż do zakończenia postępowania. Na skutek tego przepisu przedawnienie przerwane zaczyna bieg na nowo dopiero po zakończeniu postępowania (a nie natychmiast). Poza tym, skutki przerwania przedawnienia pozostały bez zmian, to znaczy w zasadzie powoduje ono rozpoczęcie biegu przez taki sam termin przedawnienia, który został przerwany. Jednak w przypadku praw stwierdzonych tytułem egzekucyjnym w postaci orzeczenia sądu lub ugody zawartej przed sądem pojawia się dodatkowy, dziesięcioletni termin na wyegzekwowanie roszczenia (obecnie wynika to z art. L 111-4 akapit 1 C. Exec.). Jest to szczególny termin przedawnienia, który zaczyna bieg z chwilą powstania tytułu egzekucyjnego¹⁴⁹. Obowiązywał on wprawdzie już przed reformą (zob. pkt 2.5), jednak miał zastosowanie rzadko, ponieważ zamiast niego na skutek przerwania biegu przedawnienia biegł zwykle ogólny termin przedawnienia (który, wynosząc 30 lat, był dłuższy od terminu przewidzianego dla praw stwierdzonych tytułem egzekucyjnym). Ponieważ nowy ogólny termin przedawnienia, wynoszący pięć lat, jest krótszy od terminu przedawnienia

¹⁴⁷ C. Brenner, H. Lécuyer, [przyp. 103], uw. 74–81.

¹⁴⁸ C. Brenner, H. Lécuyer, [przyp. 103], uw. 72–73.

¹⁴⁹ M. Mignot, [przyp. 121], art. 2224–2227, uw. 47.

praw stwierdzonych sądowym tytułem egzekucyjnym, art. L 111-4 akapit 1 C. Exec. nabrał większego znaczenia praktycznego¹⁵⁰.

7. TERMIN MAKSYMALNY

Nowym rozwiązaniem w prawie francuskim jest wprowadzenie ogólnego (stosowanego do wszelkich terminów przedawnienia) maksymalnego terminu, który wynosi 20 lat liczonych bezwzględnie (bez żadnych zakłóceń) od obiektywnie i sztywno oznaczonej chwili, jaką jest chwila powstania prawa (art. 2232 CC). Zwolennikiem terminu maksymalnego (*long-stop period*) był Reinhard Zimmermann, który uważał, że jest on czynnikiem, który powinien równoważyć elastyczne i odnoszące się do czynników subiektywnych oznaczenie początku biegu przedawnienia¹⁵¹. Termin taki był znany wielu ustawodawstwom w odniesieniu do przedawnienia roszczeń deliktowych, których przedawnienie rozpoczyna bieg zwykle z chwilą dowiedzenia się poszkodowanego o szkodzie i osobie obowiązanej do jej naprawienia (tak było także w prawie francuskim — art. 2270-1 CC z 1804 r., dodany na mocy ustawy z 5 lipca 1985 r.). W zamian za to przewiduje się zatem maksymalny termin przedawnienia liczący od chwili powstania szkody (na przykład § 852 BGB; art. 601 i 671 szwajcarskiego prawa zobowiązań; art. 3:109–3:111 holenderskiego k.c.; art. 443¹ polskiego k.c.). Stanowisko R. Zimmermanna, opowiadającego się za rozszerzeniem zakresu zastosowania terminu maksymalnego na przedawnienie wszelkich roszczeń, znalazło odzwierciedlenie w art. 14:307 PECL. Zainspirowało ono także prawodawcę francuskiego i stąd rozwiązanie przyjęte w art. 2232 CC.

Artykuł 2232 akapit 1 CC stanowi, że przesunięcie początku biegu przedawnienia, jego zawieszenie lub przerwanie nie mogą powodować wydłużenia terminu przedawnienia powyżej 20 lat, licząc od dnia powstania prawa. Jest to termin tzw. graniczny („buforowy”) (*délai butoir*)¹⁵². Stanowi on rekompensatę, złożoną na rzecz bezpieczeństwa obrotu, w zamian za to, że początek i bieg terminu przedawnienia są uzależnione od czynników subiektywnych (na przykład wiedza o przysługiwaniu skargi, możliwość działania)¹⁵³. Powinien więc neutralizować tylko te przyczyny zakłócenia biegu przedawnienia, które są uzależnione od czynników subiektywnych.

¹⁵⁰ M. I g n o t, [przyp. 121], art. 2224–2227, uw. 47.

¹⁵¹ R. Z i m m e r m a n n, [przyp. 8], s. 99–104.

¹⁵² C. B r e n n e r, H. L é c u y e r, [przyp. 103], uw. 82.

¹⁵³ C. B r e n n e r, H. L é c u y e r, [przyp. 103], uw. 83–84.

Przepis art. 2232 CC budzi jednak pewne wątpliwości. Nie jest jasne, czy termin 20 lat, liczonych od powstania prawa, jest szczególnym terminem przedawnienia bądź terminem zawitym¹⁵⁴. W literaturze dominuje stanowisko, zgodnie z którym nie należy go w ogóle traktować jako odrębnego terminu (na przykład przedawnienia), lecz jako wydłużenie zakończenia biegu terminu przedawnienia, którego on dotyczy¹⁵⁵.

Brzmienie art. 2232 CC może też powodować wątpliwość, czy przewidziany w nim maksymalny termin przedawnienia stosuje się tylko do sytuacji, w której początek przedawnienia jest odsuwany w czasie z powodu przyczyn wymienionych w art. 2233–2239 CC (będących zarazem przyczynami zawieszenia przedawnienia), czy także wówczas, gdy przedawnienie nie zaczęło biegu z powodu uzasadnionego braku wiedzy o okolicznościach umożliwiających uprawnionemu wykonywanie prawa (art. 2224 CC)¹⁵⁶. Funkcje nowej regulacji wskazują jednak na to, by termin maksymalny odnosił się również do przedawnienia, które nie rozpoczęło biegu z powodu braku wiedzy osoby uprawnionej¹⁵⁷. W konsekwencji, neutralizuje on przyczyny przesuwające początek przedawnienia lub zawieszające go, a także przyczyny przerwania biegu przedawnienia, z wyłączeniem jednak tych przyczyn, które są obiektywne. W przypadku zawieszenia chodzi o art. 2236 CC (zawieszenie przedawnienia między małżonkami i partnerami), a w przypadku przerwania — pozwanie dłużnika i inne sposoby przymusowej egzekucji roszczenia (art. 2241 CC)¹⁵⁸. Przyczyną tego ostatniego wyłączenia jest ponadto ochrona uprawnionego przed nadmiernie długim czasem trwania postępowania sądowego¹⁵⁹. Termin maksymalny nie neutralizuje też przyczyn odsuwających bieg przedawnienia, które wynikają z nieistnienia skargi (*actioni non natae non praescribitur*), a więc gdy przedawnienie nie biegnie z uwagi na uzależnienie wierzytelności od warunku, zastrzeżenie terminu spełnienia świadczenia lub braku pozbawienia rzeczy (ewikcji) w przypadku odpowiedzialności z tytułu rękojmi za wady prawne (art. 2233 CC).

Według art. 2232 akapit 2 CC termin maksymalny nie ma zastosowania w przypadku następujących skarg¹⁶⁰:

¹⁵⁴ C. Brenner, H. Lécuyer, [przyp. 103], uw. 83.

¹⁵⁵ M. Mignot, [przyp. 121], art. 2224–2227, uw. 56.

¹⁵⁶ C. Brenner, H. Lécuyer, [przyp. 103], uw. 25.

¹⁵⁷ C. Brenner, H. Lécuyer, [przyp. 103], uw. 85.

¹⁵⁸ M. Mignot, [przyp. 121], art. 2224–2227, uw. 57–61.

¹⁵⁹ C. Brenner, H. Lécuyer, [przyp. 103], uw. 86; M. Mignot, [przyp. 121], art. 2224–2227, uw. 62–69.

¹⁶⁰ C. Brenner, H. Lécuyer, [przyp. 103], uw. 86; M. Mignot, [przyp. 121], art. 2224–2227, uw. 62–69.

- niektórych skarg deliktowych, podlegających dziesięcioletniemu terminowi przedawnienia, o których mowa w art. 2226 i 2226-1 CC; przyczyną tego wyłączenia jest chęć silniejszej ochrony poszkodowanych;
- skarg wynikających z własności nieruchomości (art. 2227 CC); przyczyną tego wyłączenia jest nieprzedawnialność prawa własności;
- skarg dotyczących stanu cywilnego; przyczyną tego wyłączenia jest zwiększona ochrona praw osobistych (niemajątkowych).

8. SPOSÓB LICZENIA TERMINU PRZEDAWNNIENIA

W zakresie sposobu liczenia terminu przedawnienia (obecnie art. 2228–2229 CC) ustawa z 17 czerwca 2008 r. nie przyniosła żadnych zmian (zob. pkt 2.6 wyżej).

9. MOŻLIWOŚĆ UMOWNEJ MODYFIKACJI REGUŁ PRZEDAWNNIENIA

Przed reformą prawo francuskie dopuszczało skrócenie, ale już nie wydłużenie ustawowego terminu przedawnienia w drodze umowy, nie regulując jednoznacznie granic autonomii stron. Orzecznictwo dopuszczało także uzupełnianie przyczyn zawieszenia lub przerwania biegu przedawnienia (zob. pkt 2.7 wyżej). Jednym z głównych celów reformy było zadekretowanie i rozszerzenie tej swobody. Chodziło, w szczególności, o dopuszczenie zmiany terminu przedawnienia w obie strony oraz ograniczenie autonomii stron dwiema granicami akceptowalnej modyfikacji (górną i dolną). Wzorem dla francuskiego ustawodawcy były tu przepisy art. 14:601 PECL i — w mniejszym stopniu — § 202 BGB¹⁶¹.

Stąd, zgodnie z art. 2254 akapit 1 CC, termin przedawnienia może być skracany lub przedłużany za zgodą stron; nie może on jednak zostać skrócony do mniej niż jednego roku ani wydłużony do ponad 10 lat. Przewidziano także wprost możliwość uzupełnienia przyczyn zawieszenia lub przerwania biegu terminu przedawnienia przewidzianych w ustawie (art. 2254 akapit 2 CC).

Modyfikacja reguł dotyczących długości i biegu przedawnienia nie jest dopuszczalna w przypadku skarg o zapłatę lub zwrot wynagrodzenia, świadczenia z tytułu renty, alimentów, czynszu, czynszu dzierżawnego (z tytułu dzierżawy wiejskiej — *fermages*), opłat czynszowych, odsetek od pożyczko-

¹⁶¹ P. Malaurie, [przyp. 108], s. 172.

nych sum oraz, w ogólności, roszczeń o zapłatę wszystkiego, co jest płatne rocznie lub w krótszych okresach (art. 2254 akapit 3 CC), jak również w stosunkach konsumenckich (art. L 218-1 C. Cons.) oraz stosunkach wynikających z umowy ubezpieczenia (art. L 114-3 C. Ass.). Wszystkie te wyłączenia motywowane są chęcią ochrony słabszej strony stosunku prawnego¹⁶². Zmianom nie może też podlegać dwudziestoletni termin maksymalny przewidziany w art. 2232 CC, ponieważ jego funkcją jest bezwzględne i ostateczne wyeliminowanie skargi (zob. pkt 7 wyżej)¹⁶³.

Wola stron może wpływać na przedawnienie także na inne sposoby, znane i uregulowane wcześniej. Po pierwsze, możliwe jest zrzeczenie się przedawnienia, ale tylko po jego upływie (art. 2250–2253 CC). Po drugie, aby skutki przedawnienia zostały uwzględnione, dłużnik musi podnieść odpowiedni zarzut (art. 2247 CC). W obu tych kwestiach nie zaszły żadne istotne zmiany w stosunku do poprzedniego stanu prawnego. Ogólne założenie, zgodnie z którym przedawnienie działa na korzyść dłużnika i podlega jego dyspozycji, uzasadnia dopuszczenie, by strony samodzielnie kształtowały reguły przedawnienia roszczeń. Założenie to jednak nie jest aktualne w stosunkach konsumenckich, w których nie tylko wykluczone są umowy modyfikujące reguły ustawowe (art. L 218-1 C. Cons.), lecz także skutki przedawnienia mogą być uwzględnione przez sąd z urzędu (art. R-632-1 C. Cons.)¹⁶⁴.

10. TERMINY ZAWITE

Na etapie prac nad nowelizacją pojawił się pomysł, by wyeliminować terminy zawite z systemu prawnego, ze względu na problem z ich odgraniczeniem od terminów przedawnienia w poszczególnych przypadkach, a także z uzasadnieniem różnicowania reżimów prawnych w zależności od tego, czy skarga jest ograniczona terminem zawitym czy terminem przedawnienia¹⁶⁵. Pomysł ten porzucono, a zamiast tego ustawa reguluje obecnie reżim prawny terminów zawitych. Zakres dopuszczalności stosowania przepisów o przedawnieniu przez analogię do terminów zawitych był przedmiotem sporu przed nowelizacją (zob. pkt 2.8 wyżej). Nowy art. 2220 CC przewiduje, że terminy zawite nie podlegają regulacji dotyczącej przedawnienia, chyba że ustawa przewiduje inaczej.

¹⁶² C. Brenner, H. Lécuyer, [przyp. 103], uw. 86.

¹⁶³ C. Brenner, H. Lécuyer, [przyp. 103], uw. 83–84.

¹⁶⁴ C. Brenner, H. Lécuyer, [przyp. 103], uw. 88.

¹⁶⁵ C. Brenner, H. Lécuyer, [przyp. 103], uw. 15.

W ustawie przewidziano, by do terminów zawitych stosować normy międzyczasowe (art. 2222 CC), przesłankę przerwania biegu, jaką jest wytoczenie powództwa (art. 2241 CC), udzielenie zabezpieczenia oraz wszczęcie egzekucji (art. 2244 CC). Wynika stąd, że nie należy do terminów zawitych stosować innych przepisów o przedawnieniu, przepisów o zawieszeniu biegu przedawnienia, przerwaniu go przez uznanie osoby obowiązanej, zakazu stosowania jego skutków z urzędu oraz możliwości umownej modyfikacji reguł dotyczących przedawnienia¹⁶⁶.

Nie zniknęły natomiast pozostałe problemy związane z terminami zawitymi. Przede wszystkim prawo francuskie nadal nie zna jednoznacznych kryteriów pozwalających na odróżnienie terminów zawitych od terminów przedawnienia (podczas gdy reżimy nimi rządzące są bardzo różne). Takie kwestie, jak definicja, funkcja, przydatność i sposób rozpoznania terminów zawitych pozostają przedmiotem sporu¹⁶⁷. W doktrynie wyrażono nawet stanowisko — można je postrzegać jako naukową kapitulację w tym sporze — że najważniejszą różnicą dzielącą terminy zawite i terminy przedawnienia jest ich reżim prawny, to znaczy prekluzja wyróżnia się tym, że jest poddana bardziej surowym regułom (wyłączającym na przykład umowną modyfikację, przerwaniu z powodu uznania, zawieszenie)¹⁶⁸.

11. WNIOSKI

Zbadanie ewolucji francuskiego prawa o przedawnieniu pozwala na sformułowanie wniosków podsumowujących. Tworzą one francuski *mode d'emploi*, jeśli chodzi o reformowanie przedawnienia, który dla polskiego ustawodawcy — w zależności od ocen dokonanych na innych płaszczyznach — może być wzorem albo przestrogą. Składa się on z ośmiu cech charakteryzujących ewolucję prawa francuskiego.

Po pierwsze, konserwatyzm. Przedawnienie w prawie francuskim jest zmieniane po długim czasie i bez naruszania jego pierwotnej konstrukcji, chociażby — mimo upływu setek lat — nadal trudno ją było uporządkować. Większość nowych regulacji kodyfikuje wcześniejsze ustalenia doktryny i orzecznictwa. Tylko niektóre ze zmian można postrzegać jako śmiałe (na przykład skrócenie terminu ogólnego z 30 do 5 lat lub dopuszczenie, by przedawnienie konsumenckie było uwzględniane przez sąd z urzędu).

¹⁶⁶ Zob. M. M i g n o t, [przyp. 117], art. 2219–2223, uw. 123–131.

¹⁶⁷ Zob. M. M i g n o t, [przyp. 117], art. 2219–2223, uw. 112–122.

¹⁶⁸ Zob. N. B a l a t, *Forclusion et prescription*, „Revue Trimestrielle de Droit Civil” 2016, nr 4, s. 751–772.

Po drugie, ostrożność we wzorowaniu się na rozwiązaniach obcych. Reforma francuska była w wielu miejscach wzorowana na innych regulacjach, jednak wśród źródeł inspiracji wystąpiły głównie PECL i reforma BGB. Są to najlepiej przemyślane regulacje przedawnienia. Inne, mniej pewne, pominięto (a przynajmniej trudno doszukać się jakichkolwiek inspiracji z — na przykład — innych kodeksów cywilnych niż niemiecki).

Po trzecie, niechęć do rozstrzygania sporów teoretycznych. Francuski prawodawca nie próbuje za pomocą tekstu normatywnego rozstrzygać kwestii teoretycznych, takich na przykład, jak przedmiot i konstrukcja przedawnienia. Pozostawia tu nauce prawa pełne pole do dyskusji.

Po czwarte, przedawnienie jest coraz krótsze. Reforma francuska wpisuje się w widoczną w całej Europie tendencję do skracania terminów przedawnienia. Było to jedno z głównych założeń ustawy z 17 czerwca 2008 r., a zarazem jedno z niewielu, które w pełni zrealizowano.

Po piąte, bezsilność wobec chaosu terminów szczególnych. Ambitne plany „unifikacyjne” dotyczące ostatniej reformy i powszechna krytyka dekompozycji przedawnienia — spowodowanego ogromem szczególnych terminów przedawnienia i terminów zawitych — nie zostały zrealizowane i nie zapowiada się żadna zmiana w tym zakresie.

Po szóste, wolność umów, ale z ochroną słabszego. Prawo francuskie stopniowo wzmocnia — w drodze orzecznictwa i zmian normatywnych — wpływ stron na reguły dotyczące przedawnienia. Umacnia się prywatna i wolnościowa idea przedawnienia jako instytucji, która realizuje interesy samych stron, dzięki czemu podlega ich regulacji. Coraz wyraźniej ta wolność ogranicza się jednak do stosunków między podmiotami równorzędnymi. Umowy dotyczące przedawnienia nie są dopuszczane w relacjach, w których uczestniczy strona słabsza (konsument, ubezpieczony, najemca itp.), a upływ przedawnienia — mimo przysporzenia korzyści samemu dłużnikowi — może być uwzględniany z urzędu, jeśli dłużnikiem jest konsument.

Po siódme, reguły dotyczące przedawnienia należy badać i konstruować z lotu ptaka. Regulacja przedawnienia to system naczyń połączonych. Zmiana w jednym punkcie może być równoważona przez zmianę w innym punkcie¹⁶⁹. Skutki skrócenia terminu przedawnienia są łagodniejsze, jeśli towarzyszy mu — na przykład — dłuższy termin wprowadzony dla roszczeń stwierdzonych orzeczeniem sądowym lub łagodniejsze przesłanki zawieszenia lub przerwania biegu przedawnienia. Uzależnienie biegu przedawnienia od czynników subiektywnych można równoważyć — na przykład — maksymalnym (granicznym) terminem biegnącym bezwzględnie.

¹⁶⁹ Zob. na ten temat R. Z i m m e r m a n n, [przyp. 8], s. 76.

Po ósme, nie ma jednego przedawnienia. W prawie francuskim można dostrzec silnie wyodrębnione regulacje przedawnienia w prawie konsumencym, ubezpieczeniowym i handlowym, które odstępują od reżimu ogólnego przewidzianego w kodeksie cywilnym. Reżimy szczególne posługują się nie tylko własnymi terminami i odrębnie unormowanym początkiem biegu przedawnienia, ale nawet inaczej normują przyczyny zakłócające bieg przedawnienia, jego skutki oraz możliwość modyfikacji w drodze umowy. Trzeba jednak pamiętać, że zróżnicowanie reżimów w obrębie prawa prywatnego jest generalną cechą prawa francuskiego, wykraczającą poza regulację przedawnienia. Na takim tle zróżnicowanie reżimów przedawnienia jest czymś zrozumiałym.